

ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
MENŲ FAKULTETAS
TAIKOMOSIOS DAILĖS IR TECHNOLOGIJŲ KATEDRA

JOLANTA POVILAITIENĖ
Dailės (odos) magistrantūros studentė

Odos plastikos dirbinių kolekcija

„PRAEITIS DABARTYJE“

MAGISTRO DARBAS

Mokslinis vadovas:
Lekt. Dalia Marija Šaulauskaitė

Recenzentas:
Prof. Vytenis Rimkus

Konsultantai:
Gražina Augienė
Akvilina Deveikytė

Šiauliai, 2010

SIAULIAI UNIVERSITY
FACULTY OF ART
FINE ARTS AND TECHNOLOGIES DEPARTMENT

JOLANTA POVILAITIENE
MAGISTRACY STUDENT OF ART (LEATHER)

COLLECTION OF LEATHER PLASTIC WARE

“PAST IN THE PRESENT”

MASTER WORK

Supervisor:
Lecturer Dalia Marija Šaulauskaitė

Reviewer:
Prof. Vytenis Rimkus

Tutor:
Gražina Augiene
Akvilina Deveikyte

Siauliai 2010

Kultūrinis paveldas, kad ir koks jis bebūtų architektūrinis ar rašytinis turi būti saugomas ir tausojamas, nes mes jį paveldėjome iš savo tėvų ar protėvių.

Odos plastikos dirbinių kolekcija „Praeitis dabartyje“ stengiamasi atkreipti dėmesį į tai, kad tautiškumo išsaugojimu susirūpinę žmonės tarpukario ir karo laikotarpiais, bei į Lietuvių bendruomenės susibūrę emigrantai negali būti pamiršti. Nuolat išvykstantys emigrantai iš Lietuvos nebesiburia į bendruomenės, nebėra žmonių kurie tuo rūpintųsi, niekas nemato grėsmės tautiškumo išnykimui, nes jis priešingai nei karo metais vyksta be prievartos.

Tautiškumo išsaugojimas ir visuomenės švietimas, tai darbas kurį paveldėjome iš Dr.J.Šliūpo, kad galėtume jį tinkamai tęsti, visų pirma turime geriau pažinti tokias istorines asmenybes, jų nuveiktus darbus Lietuvai.

Tik žinodami iš kur atėjome, matysime kur eiti, o brangindami ką turime tapsime turtingi.

Cultural heritage, in no difference if it is architectural or written, must be saved or husbanded because we have inherited it from our parents and ancestry. By the collection of leather plastic ware is being attempted to pay attention to the people who are worried about the ethnic heritage prevention during the interwar and war time also as not to forget the emigrant communities.

Emigrants, constantly leaving Lithuania, very often do not concentrate into communities because there are no more people among them who would take care of it. What is more, nobody sees the threat for the disappearance of national identity because this process, opposite the war time, underway without any pressure.

National identity prevention and society education, the work inherited from Dr. J. Šiūpas, is the one which enables us to continue it properly: first of all, by becoming familiar with historical personalities and everything they have done for Lithuania.

Only by understanding where we have come from, we will know where to go further, and, by treasuring what we have inherited from the past generations, we will become wealthy nowadays.

TURINYS

ĮVADAS	6
1. Praeities ir dabarties sintezė.....	13
1.1 Dr. Jono Šliūpo kultūrinio indėlio reikšmė Lietuvybės puoselėjimui	15
2. MAGISTRO DARBO TEMOS PAGRINDIMAS	19
2.1 ŠU bibliotekos retų spaudinių vertė ir jų išsaugojimo problematika.....	20
2.2 Šliūpo fondo spaudinių įrašimų analizė.....	23
2.3 Šliūpo fondo oficialus atidarymas 2009 06 12.....	36
2.4 Šiuolaikinė knygrišystė Lietuvoje	39
3. KŪRYBINĖ DARBŲ KOLEKCIJA „PRAEITIS DABARTYJE“	42
3.1 ŠU bibliotekos aplinkos ir poreikių analizė kūrybiniam darbui.....	42
3.2 Kompozicinio sprendimo motyvacija.....	44
3.3 Kompozicinis kūrybinio darbo sprendimas.....	47
3.5 Kūrybiniame darbe naudotos medžiagos ir technologijos.....	48
3.6 Darbo eigos vaizdinė medžiaga.....	49
4. KŪRYBINIS DARBAS INTERJERE.....	54
IŠVADOS.....	57
LITERATŪRA.....	58
PRIEDAI.....	60

IVADAS

Praeityje išlikusios pačios didžiausios vertybės. Praeitį tarsi upės dugnas, o laikas – vanduo. Vanduo tekėdamas nuplauna smulkų žvirgždą, tai kas nepastebima ir nereikšminga, palikdamas stambesnius riedulius. Tik laikui bėgant išryškėja mūsų darbai ateityje, kurie dabar nepastebimi dėl žvirgždo gausos. Ne vienas žinomas dailininkas ar visuomenės veikėjas yra įvertintas tik po jo mirties praėjus kažkuriam tai laiko tarpui.

Laikui einant tokie svarbesni žmonių darbai pradedami kaupti ir saugoti, paskelbiami kultūros paveldo dalimi. Knyga, rašytinis žodis, yra neatsiejami nuo bet kurios civilizacijos kultūros. Didžioji dalis Lietuvos rašytinio kultūros paveldo yra saugoma bibliotekų retų spaudinių skyriuose. Lietuvos bibliotekos yra nacionalinės kultūros ir informacijos įstaigos, kurių misija – išsaugoti ateities kartoms Lietuvos ir su Lietuvą susijusį publikuotą kultūros paveldą. Prie šios misijos ženkliai prisideda tokie žmonės, kaip Vytautas Šliūpas, kurie nepagaili netik lėšų ir laiko renkant su paveldu susijusią medžiagą, bet ir pasirūpina, kad visa tai atsidurtų saugioje ir visuomenei prieinamoje vietoje.

Bibliotekos per ilgą laikotarpį sukaupusios ištis vertingą rašytinio paveldo dalį, kuri sudaryta iš skirtingo laikmečio daugiau ar mažiau su Lietuvos istorija ar kultūra susijusios medžiagos. Bibliotekas renovuojant ir atnaujinat siekiama išsaugoti tai kas vertinga, unikalų, tai kaip įrodymas, kad rašytinis paveldas yra mūsų modernios visuomenės kultūros dalis. Užtikrinamos geresnės spaudinių ir rankraščių laikymo sąlygos ir naujai atkreipiamas visuomenės dėmesys.

Retų spaudinių skyrius įkurtas ŠU bibliotekos naujai renovuotose patalpose. Po renovacijos biblioteka atrodo tikrai šiuolaikiškai, aplinka patraukli darbui.

Didžioji dalis retų spaudinių saugomų Šiaulių universiteto bibliotekoje atkeliavo iš dr. Jono Šliūpo asmeninės bibliotekos, kurią paveldėjo jo sūnus Vytautas Šliūpas. Tam paskirta nemažai laiko, jėgų ir lėšų. Kai kurie spaudiniai apkeliavo bent puse pasaulio prieš atsidurdami universiteto retų spaudinių skyriuje. Dabar šie reti spaudiniai yra prieinami daugeliui žmonių. Tai žmonijos kultūros dalis, susiformavusi per ilgą laikotarpį.

Ir visgi, kas laukia ateityje rašytinio žodžio, knygos...? Kaip bus perduodamos žinos- žodis – raštas žmogaus žmogui, ateinančioms kartoms? Koks bus žmogaus santykis į knygą? Kaip keisis knygos formos bei medžiagos? Ar knyga jau praeitas žmonijos komunikacijos etapas?

Magistro darbą medžiagoje nusprendžiau sukurti pasirinktinai ŠU bibliotekos retų spaudinių skyriui. Tai odos plastikos dirbinių kolekcija sudaryta iš svečių knygos, dviejų albumų, bei septynių dėklų skirtų retiems spaudiniams apsaugoti nuo aplinkos poveikio. Kolekcija dedikuota aušrininkui

dr. J. Šliūpai. Šiuo kūrybiniu darbu norėjau išreikšti savo pagarbą žmogui kuris būdamas praeityje galvojo kokią paliks Lietuvą ateičiai.

„Gal bent prieš mirštant teks išvysti Lietuvą atsikračiusią nuo veidmainystės ir fanatizmo“, — taip rašė dr. J. Šliūpas 1933 m. (Ištrauka iš Pranio Alšėno knygos „Martynas JANKUS“, Torontas, 1967)

Praeitis gali labai ilgai glūdėti "tamsiam kambary, užmiršta, nepasiekiamą", o jai prikelti reikalingas tik mažutis impulsas, visiškai nelaukta asociacija...

Darbo aktualumas

Šiuolaikiniame vis labiau skubančiame pasaulyje, vis mažiau laiko lieka knygai, vis rečiau užsukama į biblioteką. Iš vertybių sąrašo dažnai iškrinta tai, kas nematerialu. Iš nematerialiųjų vertybių sąrašo galime paminėti retus spaudinius, rašytinį paveldą. Labai daug rašytinio paveldo dar nesutvarkyta ir neišnagrinėta, tam dažnai pritrūksta lėšų ir energijos. Šiuo darbu norima pagvildinti ir atskleisti šią aktualią problemą, ką būtų galima padaryti, kad bent kiek prisidėti prie tokių vietų kaip dr. Jono Šliūpo archyvas populiarinimo, susidomėjimo retais spaudiniais didinimo, jų išsaugojimo.

Daugelis valstybių turi dokumentinio paveldo pavyzdžių, kurie vienokiu ar kitokiu būdu darė įtaką pasaulio įvykiams, istorijos raidai, kultūrai ir visuomenės evoliucijai. Juose atsispindi kalbų, tautų bei kultūrų įvairovė.

“Dokumentinis paveldas – pasaulio atminties veidrodis, tačiau nesaugomas ir tinkamai neprižiūrimas jis nyksta ar net žūva. Žmonija praranda unikalius papirusus, pergamentus, rankraščius. Todėl mūsų pareiga išsaugoti retus ir vertingus dokumentus, nesvarbu kokia forma – rašytine, garsine, vaizdine, elektronine – jie būtų laikomi archyvuose, bibliotekose, muziejuose ar privačiose kolekcijose.

Kita svarbi užduotis – skleisti informaciją apie nykstantį ir saugotiną dokumentinį paveldą, supažindinti su juo kuo platesnius visuomenės sluoksnius.(UNESCO programa „Pasaulio atmintis“ <http://www.unesco.lt/>)

Dr. Jono Šliūpo archyvas svarbus Šiauliams ir dėl to, kad jis buvo susijęs su šiuo miestu ir jo autobiografijoje Šiauliai minimi nekartą. Tai buvo vienas iš lemiamų veiksnių kodėl šis archyvas atiteko Šiauliams, o ne kitam miestui. Taip pat įtakos Vytauto Šliūpo apsisprendimui dėl jo tėvo archyvo įkūrimo universiteto bibliotekoje turėjo tai, kad tuo momentu biblioteka buvo renovuojama, ir galėjo užtikrinti tinkamą retų spaudinių skyriaus įrengimą, saugų spaudinių laikymą, eksponavimą, be to universiteto biblioteka dar neturėjo retų spaudinių skyriaus.

Šia kolekcija norėta prabilti į žmones, kuriems nesvetimas istorinis palikimas ir estetiinė samprata, unikalus rankų darbas. Apžvelgtas Šiaulių universiteto bibliotekos retų spaudinių skyriuje sukauptas rašytinis kultūros paveldas. Universiteto bibliotekos naujosios patalpos šiuolaikiškai įrengtos. Minimalistiniam interjerui jaukumo gali suteikti meniški funkcionalūs dirbiniai iš odos. Siekiama ne tik sukurti geresnes retų spaudinių laikymo sąlygas, pagerbti dr. Joną Šliūpą, bet ir paskatinti kitus prisidėti prie paveldo išsaugojimo.

Kadangi oda, kaip medžiaga, nuo seno naudojama knygrišyboje. Pradedant odiniais pergamentais, kurie buvo naudojami vietoj popieriaus, vėliau pradėjus siūti popierinius knygų blokus oda būdavo aptraukiami knygų kietviršiai, ji turėtų puikiai derėti retų spaudinių skyriaus interjere.

Darbo objektas

Tai teminė „Praeitis dabartyje“ tūrinė odos kompozicija skirta archyvuoti rašytinę medžiagą ir pritaikyta prie retų spaudinių skyriaus aplinkos. Kūrybinis darbas susideda iš svečių knygos – metraščio skirto Šiaulių universiteto bibliotekos retų spaudinių skyriaus svečiams, dviejų nuotraukų albumų ir septynių dėklų – futliarų skirtų labiausiai laiko pažeistoms knygoms. Vienas nuotraukų albumas skirtas fotografijoms iš oficialaus fondo atidarymo vykusio 2009 birželio 12 dieną, kitas albumas skirtas fotografijoms saugomoms dr. J. Šliūpo archyve. Sprendžiant kūrybinio darbo kompozicinį sprendimą pasirinktos šiuolaikinės medžiagos, naujų technologijų pagalba gamintas popierius su išskirtine faktūra, kuris šiuo metu yra naujausiuose popieriaus gamavimo pavyzdžių kataloguose. Panaudotos odinės apvalios virvelės, kurios yra gan naujas produktas odos pramonėje. Iš naujų technologijų panaudotas lazerinis graviravimas ant popieriaus ir odos. Visa tai, atlikta su užuomina į praeitį per spalvą, faktūrą ir formą.

Darbo tikslai

1. Išanalizuoti išsikeltą problemą – kaip pateikti šiuolaikiškai tradicinę svečių knygą, kokį meninį stilių ir technologijas pasirinkti.
2. Užtikrinti, kad sukurti dėklai retiems spaudiniams jų nedeformuotų ar kitaip nepaveiktų, atliktų apsauginę funkciją.
3. Pasiiekti, kad kūrybinis darbas funkcionaliai būtų naudingas ŠU bibliotekai.

Darbo uždaviniai

1. Temos paieška ir pagrindinės koncepcijos išsikėlimas.
2. ŠU bibliotekos aplinkos ir poreikių analizė kūrybiniam darbui.
3. Kolekcijos „Praeitis dabartyje“ eskizų ir maketų kūrimas.
4. Darbo medžiagoje atlikimas.
5. Darbo pritaikomumas visuomeniniais tikslais.

Hipotezė

Tikėtina, kad dirbinių kolekcijai naudojant tokias medžiagas kaip oda, pavyks sukurti tokius reprezentacinius dirbinius, kurie atitiks retų spaudinių skyriaus stilistiką ir puikiai jame integruosis.

Tikėtina, kad sukurti dėklai retiems spaudiniams leis geriau juos apsaugoti nuo aplinkos poveikio, bei leis bibliotekos lankytojui iškart suprasti, kad ten saugomi vertingi leidiniai.

Darbo struktūra

1. Teorinis aprašas kuriame yra temos teorinė analizė, kūrybinio darbo apibūdinimas ir priedai. Prieduose Vytauto Šliūpo kalba per oficialų archyvo atidarymą (video), foto pristatymas iš archyvo atidarymo (AVI formatu), visos surinktos tyrimo eigoje fotografijos, plančetai. Viskas pateikta kompaktiniame diskelyje.
  - Iš viso puslapių 60
  - Iliustracijų skaičius 131
  - Priedų skaičius:4
2. Kūrybinė dalis – odos plastikos kolekcija „Praeitis dabartyje“, skirta ŠU bibliotekai, dedikuota dr. Jono Šliūpo archyvui.

Kolekciją sudaro:

Svečių knyga – ilgis 36 cm, plotis 26 cm, storis 8 cm.

2 nuotraukų albumai – ilgis 30 cm, plotis 25 cm, storis 5,5 cm.

7 dėklai knygoms – ilgis 27 cm, plotis 21 cm, aukštis 7.5 cm.

Metodologija

Pagrindinė odos plastikos dirbinių kolekcijos „Praeitis dabartyje“ koncepcija – rašytinio paveldo, saugomo Šiaulių universitete svarba, jo vertė šiuolaikiniam žmogui. Šiuo atveju svarbiausia skatinimas tausoti paveldą, retų spaudinių tvarkymas, jų apsauga. Šiuo darbu norima atkreipti visuomenės dėmesį, paskatinti prisidėti prie rašytinio paveldo išsaugojimo padarant tam pradžią. Atliekant tyrimą remiamasi estetizmo ir formalizmo teorijomis, naudojamas biografinis metodas.

Nemažiau svarbu kuriant kolekciją universiteto retų spaudinių skyriui žinoti daugiau apie Dr. J.Šliūpą kaip asmenybę, jo nuopelnus Lietuvos kultūriniam gyvenimui ir darbus skirtus tautiškumo jausmo žadanimui. Išsamiau susipažinus su istoriniais faktais, praeities įvykius apžvelgus dabartinio žmogaus akimis, pradedama kitaip vertinti kai kuriuos dalykus, atsiranda pagarba istorijoje pasižymėjusioms asmenybėms, prisidėjusioms prie rašto išsaugojimo ir klestėjimo. Tą patį raštą pradedi gerbti vis labiau ir labiau.

Žmogus ir raštas – tai du neatsiejami dalykai. Nors tiesa yra ta, jog be žmogaus rašto nebūtų, tačiau, pažinę raštą, iš jo semiamės nepaprastai daug žinių ir netgi jaučiame įvairius išgyvenimus jį skaitydami. Todėl pagrindinis kūrybinio darbo objektas – svečių knyga, kurioje netik pasirašo svečiai, tačiau ir skaitantys svečių knygą turi galimybę nors kiek susipažinti su ten jau pasirašiusiais, savo pėdsaką palikusiais žmonėmis. Kiekvieno žmogaus ranka rašytas žodis daug pasako net ir tiems, kas nestudijavo kaligrafijos.

Prieš pradedant ieškoti eskizinių sprendimų, žinant pagrindinę kolekcijos mintį, idėją, problematiką, teko nekarta pabuvoti pačioje bibliotekoje. Apžvelgtos dr. Jono Šliūpo archyve sukauptos knygos, analizuoti jų įrišimai, medžiagų naudotų knygų kietviršiams faktūros, spalvos, patvarumas. Biblioteka anksčiau neturėjo jai skirtos svečių knygų, tik prieš daug metų skirtas nuotraukų albumas kuris jau beveik užpildytas. Apžiūrint bibliotekos nuotraukų albumą, domėtasi kokių pastabų dėl formato ir kitų dalykų turi šiuo albumu ne vienerius metus naudojęsi bibliotekos darbuotojai. Teko bendrauti su ŠU bibliotekos direktore Loreta Burbaite, kitais darbuotojais, ypač retų spaudinių skyriaus darbuotoja Gražina Augiene, kuri yra geriausiai susipažinusi su dr. J.Šliūpo archyvu.

Metodika

Informacijos rinkimo metodai – literatūros paieška bibliotekose, skaitmeninėje laikmenoje, bendravimas su archyvo darbuotojais, dalyvavimas archyvo atidaryme.

Informacijos apdorojimo metodai – surinktos medžiagos grupavimas, atrinkimas.

Informacijos analizės metodai – surinktos medžiagos studijos, apibendrinimas, analizė, konkretinimas.

Eksperimentų atlikimas – eskizavimas, naudojant grafines priemones, maketų gaminimas iš vatmano, kartono, bandiniai aptraukiant oda įvairius reljefinius sprendimus, odos ir tekstilės ir kitokių apdailos technologijų bandiniai išgaunant faktūrą ir tekstūrą, panaudojant kartoną, popierių, tekstilę bei odą, bandomieji lazeriniai graviravimai ant odos ir popieriaus, papildomi bandiniai lazerinius graviravimus auksuojant.

Pasirenkamos šios meninės raiškos formos: erdvinė plastika, ritmika, dinamika, faktūra ir pan.

Kūrinio idėjai atskleisti pasitelktos meninės išraiškos priemonės, būdingos konceptualiosios krypties menininkų kūrybai. Pasirenkamos šios meninės raiškos priemonės: ritmika, faktūra.

Pagrindiniu uždaviniu išlieka tai, kad kiekvienas kolekcijos objektas turi netik sietis su interjeru, bet ir būti visapusiškai funkcionalus bei ergonomiškas.

Teorinis reikšmingumas

Mano teoriniame darbe nagrinėjama keletas aspektų, kadangi to reikalauja pats kūrybinis darbas. Plačiau apžvelgiama šiuolaikinė knygrišyba, kad šiuolaikiškai pateikti tradicinę svečių knygą. Nagrinėjama Šliūpo asmenybė, jo darbai ir kultūrinis palikimas, nes odos plastikos dirbinių kolekcija skirta jo vardu įkurtam archyvui. Taip pat apžvelgiama, kaip turi būti laikomi reti spaudiniai, kokios galimos panaudoti dėklų kūrimui medžiagos, kad vėliau laikant juose retus spaudinius jiems nebūtų pakenkta.

Psichologinis aktualumas

Meniniai funkciniai objektai viešojoje erdvėje visuomet sulaukia daugiau dėmesio ir susidomėjimo nei įprasti žmonių buičiai daiktai. Meno pagalba galima aplinką padaryti daug jaukesnę, suteikti jai išskirtinumo. Tokia aplinka tampa savotišku traukos centru. Kai tokioje viešojoje aplinkoje atsiranda ne tokie oficialūs, šiluma dvelkiantys daiktai, tai turėtų psichologiškai teigiamai veikti šiuolaikinius skaitovus.

Praktinis reikšmingumas

Sukurta odos dirbinių kolekcija skirta ne tik universiteto bibliotekos interjerui papildyti, bet tai tuo pačiu ir funkciniai daiktai praktiškai pritaikomi ir naudojami retų spaudinių skyriuje. Kūrybinis darbas susidedantis iš svečių knygos, kurioje jau yra pasirašę aušrininko dr. J.Šliūpo šeimos nariai, gimines, vienaip ar kitaip su juo susiję žmonės, bibliotekos svečiai. Du fotografijų albumai skirti retų spaudinių skyriuje saugomoms fotografijoms fiksuojančioms Lietuvos kultūros veikėjus, įvairius jų gyvenimo įvykius – tarp šių fotografijų turėtų atsirasti dar ir naujų iš dr. Jono Šliūpo oficialaus archyvo atidarymo kuris vyko 2009 birželio 12 dieną. Dėklai knygoms skirti tiems saugomiems spaudiniams kurie yra labiausiai paveikti laiko ir turi būti laikomi apsaugoti nuo šviesos bei kitų aplinkos poveikių, tuo pačių pagarbiai išskiriant rečiausius ir svarbiausius retų spaudinių skyriaus egzempliorius.

1. PRAEITIS IR DABARTIES SINTEZĖ

XXI a. globalizacijos procesas atveria visoms tautoms plačias galimybes kultūros srityje, tačiau žmonijos tapsmas modernia visuomene slepia savyje ir pavojų mažų tautų kultūrai. Pasaulio tautų susiliejiame neišvengiama kultūrų unifikacija, etninių kultūrų nykimas. Didelę reikšmę saugant kiekvienos tautos identitetą turi kultūrinis paveldas, kuris gali būti dvasinės ar medžiaginės kilmės, kilnojamas ar nekilnojamas. Reikšmingas vaidmuo kaupiant, saugant, tyrinėjant kultūrinį paveldą tenka muziejams. Europos Sąjungos ir UNESCO nuostatuose daug dėmesio skiriama tautinės kultūros išsaugojimui. Prieita bendra išvada, kad tarptautiniame bendradarbiavime privalu gerbti kiekvienos kultūros savitumą. (Virginija Paulauskienė, Litanistiniai muziejai JAV, <http://www.museums.lt/>)

Lietuvai tai gan aktuali problema ir manau nepakankamai skiriama dėmesio jai spręsti. Karo metais vyko emigracijos ir trėmimai, ilgą laikotarpį Lietuva buvo lenkinama ir rusinama. Didelė dalis vertingo kultūrinio paveldo buvo sunaikinta. Šią dieną galime pastebėti nemažą emigrantų skaičių, kurį įtakoja daugiausia ekonominiai veiksniai. Kultūrų persipynimas naikina identitetą. Tad tvarkyti ir saugoti kultūrinį paveldą itin svarbu, nes galime prarasti dar daugiau.

1993m. J. Bučas (architektas nuveikęs daug teorinėje paveldosaugos srityje), teigė, kad:

- Paminklas- tai ką mums yra palikusi praeitis;
- Paveldas- tai ką mes iš praeities pasiimame ir naudojame kaip savastį, tai kas mums artima;
- Kultūrinio paveldo vertybės- tai ką mes iš kultūrinio paveldo atsirenkame, pasiimame patys naudoti ir išsaugoti ateičiai.

Kultūros paminklai buvo suvokiami kaip vientisa meno ir kultūros objektų (reikšmingų) istorijos kolekcija kruopščiai išdėliota pagal stilius ir epochas. Pasak J. Bučo: paminklas- tai daiktas, sukurtas prisiminimų. Prieš 100 metų buities aspektas dingo ir liko archeologinė prasmė, pasak kurios kiekvienas kūrinys turi kažkuriai epochai būdingų liekanų. Istorinės vertės aspektas- paminklas tai praeities kultūros liekana.

Suaktyvėjus rekreacijai (pvz.: turizmui) pasidarė svarbūs paminklo kriterijai:

- Amžius (kuo senesnis tuo, vertingesnis);
- Estetiškumas.
- Vertę nusakė 2 esminiai požymiai: Istorinis informatyvumas – istorinė dokumentinė arba mokslinė vertė; Formos atlikimo brandumas- meninė vertė;

Paminklus pradėta laikyti ne tik praeities, bet ir dabarties brandžiausius kūrinius. Paminklas žymi kažką atskirą, savitą, ką įvertina specialistai. Tai XIX-XX a. I pusės paminklosaugos apibūdinimas. Po II pasaulinio karo, dėl daugelio vertybių sugriovimo įvyksta lūžis-nuo iškiliausių meno objektų, paminklų prieinama prie paveldo sąvokos (nes tai kas išliko, tapo labai vertinga – paveldėta). Ši sąvoka nurodo pereinamumo, perimamumo veiksmą (mes perimam iš praeities), praeities ir dabarties ryšių tęstinumą arba atsisakymą priimti. Paveldas yra arčiau žmogaus nei paminklas. Kultūros paveldas- apibrėžia turtus, skirtus naudoti visai visuomenei, įvairiais lygmenimis (pradedant šeimos paveldu, baigiant pasauliniu mastu). Turtus sudaro objektų įvairovė, kuriuos vienija priklausymas praeičiai. Grynojo meno kūriniai ir šedevrai bei įvairių žmonių veiklą atspindintys objektai.

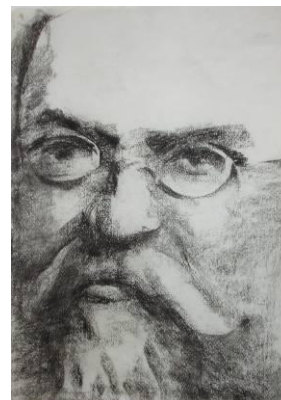
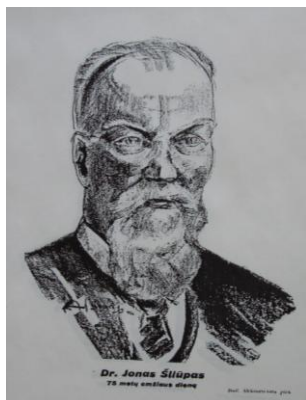
Moderniosios paveldosaugos veikla apsiriboja tuo, kad nuspręsta saugoti teisiniais dalykais. Kita žmonių grupė restauruoja tuos paminklus ir panašiai. Pati paveldo sąvoka yra istoriška, ji smarkiai kito. Taip pat kito ir restauravimo technikos.

Iš kur atsiranda interesas saugoti materialinius ir ne materialinius objektus? Taigi reikia grįžti prie šio dalyko ištakų. Per tam tikrus simbolius iškyla nacionaliniai tapatumai. Puasono teorija.

Distancijos pojūtis- pirmasis impulsas paveldo sampratai susiformuoti. Visais laikais žmonės susidurdavo su praeities liekanomis. Europoje buvo susidurta su Antikos objektais, taigi visada buvo ryšys tarp praeities ir dabarties. Absencijos ir prezencijos sąvokos- atradimas ir užmiršimas – šis santykis padėdavo vėl atrasti ir pamatyti praeities paminklus. Turėjo įtakos tuometinei architektūrai ir jos raidai. Leisdavo pamatyti kaip paveldą. Praeities liekanų naikinimas arba jų pripažinimas gali tapti perskaitymo kodu. Paveldas turi būti pripažintas ne tik specialistų, bet ir visuomenės – tam pasitarnavo vaizdų dauginimo ir platinimo priemonės (foto, video), turizmas.

1.1 Dr. J. Šliūpas – kultūrinio indėlio reikšmė Lietuvybės puoselėjimui

„Žmogaus gyvenimas juk jeib valanda gali nutrūkti; tai – sako dings daug smulkmenų, įdomių vaikams ir kitiems...“ (Jaunatvė – gyvenimo pavasaris. Rinkinys biografiškų bruožų iš gyvenimo, dr. J. Šliūpas, 1927, Šiauliai)

1, 2 pav. Piešti dr. Jono Šliūpo portretai saugomi ŠU bibliotekoje. Fotografuota archyve.

Tokiais žodžiais dr. Jonas Šliūpas pradeda savo biografiją. Kiekvieno žymaus asmens biografija yra tam tikro laikmečio ir aplinkos istorinio vyksmo išvada. Asmuo istorijos vyksme dažnai yra vadovaujantis veikėjas, to vyksmo judintojas ir tuo pačiu metu yra jo nešamas bei veikimas. Asmuo turi dvejopą prasmę istoriniame vyksme: jis yra jo dalyvis, o drauge jame vyraujančių tendencijų bei idėjų reiškėjas. Žymus asmuo tampa istorinio vyksmo katalizatoriumi.

Vieniems Jonas Šliūpas rodėsi didelis Lietuvos patriotas, labai plataus masto tautinis visuomenės veikėjas, vertingų, gausių patriotinių ir visuomeninio bei politinio pobūdžio raštų autorius. Jis buvo didis, garbingas lietuvis, vienas pirmųjų tautiškumo žadintojų Amerikos lietuvių tarpe. Taip antai buvęs artimas Šliūpo bendradarbis K. Vairas – Račkauskas kalba apie jį: „Graži ir stambi J. Šliūpo figūra *Aušros* spindėjime žengia ori ir kukli, žengia mūsų kultūros istorijos lapais, palikdama giliai įmintas žymes“.

Jonas Šliūpas gimė 1861 m. vasario 23 dieną Rakandžiuose (Šiaulių raj.), pasiturinčių ūkininkų šeimoje. Vėliau savo biografijoje Šliūpas rašė:

„Apie dešimtuosius metus, atėjus tinkamam metui, motina nuvežė mane į Šiaulius ir atidavė į mokinių gspadą Tilžės gatvėje arti geležinkelio, pas žmones, kurių pavardės neprisimenu. Mėginome egzaminus: gavau rodos, bendrai po 3, tik rusų kalboje „neudovletvoritelno“. Tas žodis man taip nepatiko, kad aš rašalu užpyliau tą žodį. Direktorius Fursov tokį „žydą“ pamatęs mane

išbarė ir gimnazijon nepriėmė. Tad vėl grįžau namo“ (Jaunatvė – gyvenimo pavasaris. Rinkinys biografiškų bruožų iš gyvenimo, dr. J. Šliūpas, 1927, Šiauliai)

Šis iš pirmo žvilgsnio atrodytų nereikšmingas vaikiškas nusižengimas išties parodo Šliūpą nuo mažumės buvusį savarankiško mąstymo ir nebijojusį to mąstymo parodyti. Aišku už tai jis buvo laikomas nepaklusniu ir nekarta nubaustas, bet vis tiek išliko ištikimas savo įsitikinimams.

1873 - 1880 m. mokėsi Mintaujos (dab. Jelgava) gimnazijoje, visą laiką buvo pirmuoju mokiniu. Baigęs gimnaziją, išvažiavo į Maskvos universitetą studijuoti filologijos, bet po metų perėjo į Teisės fakultetą, o 1882 m. įstojo į Peterburgo universiteto Gamtos mokslų fakultetą. Studijų metais Šliūpas pradėjo aktyvią visuomeninę veiklą. Su kitais lietuviais studentais Maskvoje įkūrė Lituanistikos draugiją (Šliūpas tapo tos draugijos „spiritus movens“), ėmė leisti hektografuotą laikraštėlį „Aušra“, kuriame skelbė savo pirmuosius straipsnelius.

Dėl dalyvavimo 1882 m. anticarinėje studentų demonstracijoje Šliūpas buvo suimtas ir iš universiteto pašalintas be teisės stoti į bet kurią kitą Rusijos aukštąją mokyklą, todėl turėjo grįžti į tėviškę. Tada ir parašė savo pirmąją knygelę „Vargai, jų kiltis ir vaistas nuo jų“ (1883).

Nepavykus įstoti į Ženevos universitetą (1883), Šliūpas tapo pirmojo nelegalaus lietuvių žurnalo „Aušra“, pradėto leisti Mažojoje Lietuvoje, redaktoriumi (1883 - 1884). Jis labai daug prisidėjo prie šio leidinio steigimo.

„Aušros“ vaidmuo buvo didžiulis - ji skatino visą tolesnę tautinę veiklą. Šliūpo redaktoriavimas sukėlė nemaža šurmulio, ginčų, nes tuometinės redaktoriaus idėjinės nuostatos pasižymėjo kritiškumu, radikalumu. Jis stengėsi pamažu išsivaduoti iš Basanavičiaus įtakos, siekė žurnalą labiau supasaulietinti, jo nuosaikią liberalinę orientaciją (pasak Basanavičiaus) sugriežtinti (o tai buvo neįprasta to meto lietuvių visuomenėje).

Dėl Prūsijos valdžios persekiojimų Šliūpas turėjo atsisakyti „Aušros“ redaktoriaus pareigų ir palikti Mažąją Lietuvą. 1884 m. jis emigravo į JAV. 1889 - 1891 m. studijavo mediciną Merilendo universitete, 1901 m. tapo medicinos daktaru ir iki 1917 m. vertėsi gydytojo praktika.

Šliūpo gyvenimą JAV, ko gero, galima laikyti vaisingiausiu veiklos ir kūrybos tarpsniu. Jis nenutraukė ryšių su gimtuoju kraštu, su ne mažesniu, gal net su didesniu užsidegimu tęsė pradėtą darbą: stengėsi įvairiais būdais toliau remti tautinį sąjūdį Lietuvoje. Kita vertus, itin daug nuveikė lietuvių išeivijos labui: nemažai prisidėjo prie lietuvių tautinio apsisprendimo, socialinio aktyvumo ugdymo, tautinės kultūros kūrimo.

Šliūpas įsteigė bei redagavo lietuviškus laikraščius ir žurnalus: „Unija“, „Lietuviškasis balsas“, „Apšvieta“, „Nauja gadynė“, „Laisvoji mintis“. Gyvendamas JAV, ėmė garsėti ir savo paskaitomis, nes turėjo puikų oratoriaus talentą, kalbėjo gyvai, vaizdingai, įtaigiai. Išgarsėjo ir kaip daugelio draugijų (Lietuvos mylėtojų draugystė, Susivienijimas visų lietuvių Amerikoje, Lietuvių

mokslo draugija, Lietuvių laisvamanių susivienijimas Amerikoje, Lietuvių laisvamanių sąjunga, Lietuvių laisvamanių federacija) iniciatorius ar kūrėjas. 1905 m. prisidėjo prie Lietuvių socialistų partijos įkūrimo (nors, beje, jos gretose buvo neilgai). Nuo 1914 m. - JAV lietuvių tautininkų partijos (kiek vėliau pasivadinusios Amerikos lietuvių tautine sandara) vienas žymiausių ideologų ir vadovų.

1918 m. Šliūpas tapo pirmuoju diplomatu, atstovavusiu nepriklausomai Lietuvai Vašingtone, Londone. Tais pačiais metais jis, savo vardu parašęs atsišaukimą dėl Lietuvos ir Latvijos nepriklausomybės pripažinimo, įteikė jį Amerikos senatui.

Praleidęs svetur trisdešimt penkerius metus, 1919 m. Šliūpas grįžo į Lietuvą. Nepaprastai daug jėgų atidavęs savo tautos laisvės įtvirtinimui, Šliūpas susikūrusios Lietuvos valstybės gyvenime netapo ryškia politine figūra. Valdančiųjų sluoksnių jis nebuvo mėgstamas pirmiausia, matyt, dėl savo radikalaus kritiškumo. Apsigyvenęs nepriklausomoje Lietuvoje, galima sakyti, visą laiką buvo opozicijoje valdžios atžvilgiu: kritikavo ir parlamentinį, ir autoritarinį valdymą (pastarąjį - ypač). Nors buvo paskirtas Lietuvos atstovu Latvijoje ir Estijoje, tačiau jo diplomatinė tarnyba truko neilgai. Turbūt dėl konfliktų su užsienio reikalų ministru A.Voldemaru 1920 m. jis atsisakė diplomato pareigų.

Tačiau Šliūpo nuopelnai tautai nebuvo užmiršti. Jam buvo įteikti keli aukšti apdovanojimai, rodoma pelnyta pagarba. 1928 ir 1936 m. Šliūpas buvo apdovanotas Lietuvos Didžiojo Kunigaikščio Gedimino I ir II laipsnio ordinais, 1933 m. iš Latvijos gavo Trijų Žvaigždžių ordiną, 1933 m. buvo išleistas pašto ženklas su jo atvaizdu (aušrininkų serijoje). Įvertindamas jo indėlį į mokslą ir kultūrą, Lietuvos universitetas (kuriame nuo 1924 iki 1930 m. Šliūpas dėstė medicinos istoriją) suteikė jam medicinos (1923), humanitarinių (1925) ir teisės (1929) mokslų garbės daktaro laipsnius.

1921 - 1923 m. Šliūpas mokytojavo Šiaulių ir Biržų gimnazijose, dėstė lietuvių kalbą, pasaulinę literatūrą, higieną.

Pagerbiant Šliūpo 65 metų jubiliejų, 1926 m. Šiauliuose pasirodė Edmundo Vingėlos (Alfonso Braziulio) brošiūra „Dr. J. Šliūpas“. Na o kitais metais patsai Šliūpas išleido savo atsiminimų pluoštą „Jaunatvė – gyvenimo pavasaris. Rinkinys biografinių bruožų iš gyvenimo dr. J. Šliūpo“ (Julius Butėnas, Aušrininkas Dr. Jonas Šliūpas, 2004, 8 pusl.)

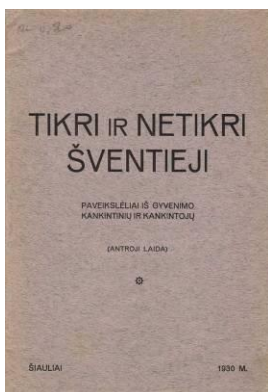
Gyvendamas Lietuvoje, Šliūpas itin plačiai skleidė laisvamaniškas idėjas (kaip minėta, pradėjęs tai nuo 1900 m. Amerikoje). 1924 m. Šiauliuose įkūrė Lietuvos laisvamanių etinės kultūros draugiją, prisidėjo prie laisvamanių laikraščių „Šiaulių naujienos“ (1923 - 1927), „Laisvoji mintis“ (1933 - 1940) leidimo.

1944 m. spalio mėnesį Šliūpas, nors ir labai nenorėdamas, dėl šeimos saugumo ryžosi pasitraukti iš Lietuvos - išvyko į Vieną, kiek vėliau apsistojo Bregence. Mirė Berlyne 1944 m.

lapkričio 6 dieną nuo širdies smūgio. Urna su pelenais buvo pervežta į Ameriką, į Lietuvių tautines kapines Čikagoje.

Įdomu ir tai, kad dr. J. Šliūpas pasisakė už bendrą Lietuvių-Latvių valstybę. Dr. J. Šliūpas – pirmasis diplomatas, atstovavęs Nepriklausomai Lietuvai 1918 m. Vašingtone, Londone, vėliau – Latvijoje ir Estijoje, pirmasis Tartu mieste pradėjęs diplomatinius pasitarimus su sovietais dėl nepriklausomybės pripažinimo. Tačiau jo gyvenime svarbiausia buvo ne pirmuoju būti, o dirbti iš esmės, tai, ko labiausiai reikia Lietuvai.

Dėl J.Šliūpo knygos konfiskacijos „Diena“ rašė: „Šiaulių apygardos Teismo valstybės gynėjas kelia bylą Dr. J.Šliūpai dėl knygos „Tikrieji ir netikrieji šventieji“. Ta knyga konfiskuota, nes joje įžiūrėtas tikybos įžeidimas“ (Diena.-1930, kovo 16, Nr.10, p.1). Ši knyga uždrausta platinti ir apie 1500 jos egz. konfiskuota. Knyga, tikriausiai, konfiskuota ne tiek dėl jos turinio (nors toks šventųjų derinys, kaip pateiktas knygoje, katalikų bažnyčiai be abejonės atrodė eretiškai), kiek dėl jos įžangos. Ko vertos vien šios įžangos mintys: „Bažnyčia“ tad Lietuvoje ne pagarbos ir guodonės užsipelnusi yra; ji yra mums svetimas gaivalas, lyg usnys, svėrės, kūlės, rūdys mūsų laukuose. Arba ji turi reformuotiesi ir su mokslu susiderinti, arba ji privalo išmesta būti iš Lietuvos viešojo gyvenimo. Kito kelio nėra.“ (Alvydas Surblys, <http://knyga.kvb.lt>)

3 pav. Knyga „Tikri netikri šventieji“ buvo išleista Šiauliuose

4 pav. Buvusiose aušrininko namuose Palangoje dabar įrengtas jam skirtas muziejus. (<http://www.muziejai.lt>)

2. MAGISTRO DARBO TEMOS PAGRINDIMAS

Noras atrasti savo darbuose ir veiksmuose gilesnę prasmę visuomet skatiną kažko ieškoti, domėtis. Kiekvienam žmogaus veiksmui reikalinga motyvacija, ir kuo ta motyvacija svaresnė, tuo žmogus deda daugiau pastangų tikslui pasiekti. Ieškant temos magistriniam darbui labiausiai sudomino ŠU bibliotekos retų spaudinių

skyrius, ypač tai, kad jo pagrindas sudarytas iš išeivijos atstovų asmeninių bibliotekų. Domėtasi kas paskatino tokį archyvo susikūrimą ir kaip jis atsirado Šiauliuose, kokia jo reikšmė.

Nepriklausomybei atgimstančios Lietuvos autorių knygomis prekiaavo Amerikos ir Kanados lietuvių telkinių knyginkai, joms kelią tiesė didėjanti kultūrininkų migracija šiaurės ir anapus vandenyno.

Pokario autorių grožinės literatūros spragą kiek užpildė perkeltųjų asmenų stovyklų Vokietijoje lietuviški leidiniai. Šią literatūrą kūrė dėl grėšiančios sovietinės okupacijos iš Tėvynės pasitraukę autoriai, o leido gerą patirtį įgiję leidėjai.

Knygos iš stovyklų į Ameriką keliavo persikėlėlių lagaminuose, per prekybininkų krautuvėles ir be kliūčių sklido po senosios ateivių kartos namus. Jos buvo raktas būsimoms lietuvių bendruomenės dvasinio gyvenimo permainoms pažinti.

Asmeninės bibliotekos individualumas yra sudėtingas reiškinys. Jis atspindi žmogaus esmines vidines savybes, jo nepakartojamumą, intelektualinį, emocinį ir dvasinį gyvenimą, neskirtą išorinei raiškai ir viešinimui. Individualumo savitumai ir lygis nustatomas pagal bibliotekos turinio originalumo, savarankiškumo, tautinio, pilietinio, pasaulėžvalginio, idėjinio (politinio arba religinio) tapatumo ir kitus požymius. Vadovaudamiesi jais galime teigti, kad J.Šliūpo biblioteka buvo išeivijos lietuvių tautinį tapatumą kryptingai išreiškiantis ir jo ugdymui skirtas universalus kultūros ir švietimo asmeninis darinys. Jis paženklintas aiškia tautine ir ideologine (socialdemokratinė) orientacija, nulemta gyvenimo patyrimų, išsilavinimo, socialinės padėties ir įsitikinimų. Santykis su knyga rodo Joną Šliūpą buvus aštraus proto, skeptiško, indiferentiško religijai.

Dr. Jonas Šliūpas buvo sukaupęs nemažą ir vertingą biblioteką, kuri jo sūnaus Vytauto Šliūpo dėka pagaliau atsidadė Lietuvoje. Šiek tiek labiau susipažinus su ŠU bibliotekos retų spaudinių skyriuje sukauptais spaudiniais, rankraščiais ir nuotraukomis, apžiūrėjus kaip visa tai atrodo perkelta iš anos Atlanto pusės ir pamačius, kad kai kurie egzemplioriai taip ir tebėra tose pakuotėse kuriose buvo siunčiami į Šiaulius kilo mintis bent padaryti pradžią, kad visa tai išliptu iš kartoninių siuntinio pakuočių ir jaukiai bei pagarbiai įsikurtu naujoje vietoje.

Odos plastikos dirbinių kolekcija, tai duoklė praeičiai, kuri sulaukusi dabarties turi išlikti kaip dvasinio peno šaltinis ateičiai. Praeitis dabartyje- tai kaip mes elgiamės su praeities palikimu šiandien, tokia ji ir liks ateičiai. Jei mes saugosim tai ką turime išlaikę šiandien ir perduosim kaip vertybę ateičiai, ateitis ją taip ir priims.

Kiekvieno vizito į universiteto retų spaudinių skyrių metu buvo stengiamasi kuo daugiau bendrauti su ten dirbančiais žmonėmis, daugiausia su Gražina Augiene (retų spaudinių skyrius, dr. J. Šliūpo fondas) išsiaiškinti ko labiausiai jiems trūksta eksponuojant fondo išteklius, kas jiems būtų priimtina, o svarbiausia patogu ir praktiška. Po to viskas dar kartą papildomai suderinta su ŠU bibliotekos direktore Loreta Burbaite. Taip pat esant galimybei keli darbo pirminių eskizų variantai buvo derinti net su Jono Šliūpo sūnumi, Vytautu Šliūpu, kuris yra pagrindinis iniciatorius to, kad šis tėvo palikimas parkeliautu atgal į Lietuvą ir būtent į Šiaulius.

Kad žmogus pasirinktu teisingą kelią ir žinotų kur eiti jis turi žinoti iš kur atėjo, kokiais keliais ėjo jo tauta. Todėl svarbu gerai pažinti praeities palikimą, kurį labiausiai atskleidžia knyga, rašytinis žodis. Didžiausia darbą jau atliko dr. Jonas Šliūpas sukaupęs didžiulį archyvą ir jo sūnus jį dar labiau praplėtęs bei pasistengęs, kad visa tai patektu į mūsų rankas. Mums belieka visa tai branginti ir saugoti, svarbiausia supažindinti su šiuo palikimu kuo platesnį visuomenės ratą, ypač jaunąją kartą, taip leidžiant praeičiai gyvuoti. Magistro darbu, tema „Praeitis dabartyje“, norėjau parodyti dabartinės kartos požiūrį į praeities paveldą. O temos pateikimas per bibliotekos retų spaudinių skyriaus erdvei kuriamus odos plastikos dirbinius yra savalaikis ir reikalingas bibliotekai.

2.1 ŠU bibliotekos retų spaudinių vertė ir jų išsaugojimo problematika

Išsivijos knygos kultūros ir vienoje iš savičiausių jos raiškos sričių – bibliofilijos tyrimuose pasiekta nedaug. Jiems stinga intereso ir mokslo jėgų. Tik gilesnis knygotyrimas įstengtų nurodyti keletą su bibliofilijos kultūra sietinų vardų. Minint juos, beveik visais atvejais būtų kalbama apie Tėvynei sugrąžintus arba padovanotus vertingus rašytinio ir spaudos paveldo telkinius ir jų aukotojus. Dosniausi buvo gydytojai. Aleksandras M. Račkus dar prieškarui į Lietuvą atvežė turtingą numizmatikos ir dokumentinės medžiagos apie išsivijos visuomeninį gyvenimą rinkinį, kurio pagrindu buvo įkurtas Vytauto Didžiojo kultūros muziejaus Istorijos skyrius, šiais laikais Vaclovas Dargužas (Šveicarijoje pasivadinęs Andreasu Hoferiu) Vilniaus universitetui bibliofilija tapo knygos mėgėjų vienišų gyvenimo būdu. Jie knygą laikė adoravimo objektu, padedančiu išlaikyti intelektualinį ir dvasinį aktyvumą, tautinį tapatumą, sekti Tėvynės įvykius ir kurti jos ateities perspektyvą.

Dokumentinio paveldo kryptingi tyrimai sudaro prielaidas į išsivijos bibliofiliją pažvelgti kaip į savitą kultūrinį ir socialinį reiškinių, išaiškinti jo susiformavimo prielaidas ir nežinomus dalyvius, nustatyti vertingas asmenines bibliotekas ir jų likimo pėdsakus. Ypač netikėtų atodangų žada pirmosios, socialinių aplinkybių suformuotos, išsivijų bangos epocha. Taip pat abejonių nekyla, kad perspektyviausia jų ieškoti didžiuosiuose išsivijos senosios spaudos telkiniuose. Šią prielaidą patvirtina ir autoriaus patirtis. (Domas Kaunas <http://www.leidykla.eu>)

Apžvelgiant dr. Jono Šliūpo archyvą supranti, kad ir kiek jame praleistum laiko atrodys vis negana, nes jame sukaupta daug įvairios tematikos ir laikmečio knygų. Archyve saugomos netik knygos, įvairūs žurnalai ir laikraščiai, gausu įvairių rankraščių, laiškų, pavienių fotografijų, net šeimos albumų. Yra vaizdo ir garso įrašų, keletas asmeninių daiktų. Nors archyvas Šiauliuose jau daugiau nei metai, tai tik dalis jo eksponatų, vertingiausiaji dalis vis dar tebėra kitoje Atlanto pusėje, kaip pasakojo pats Vytautas Šliūpas. Kita dalis jau esanti Šiauliuose dar nėra iki galo sutvarkyta. Dalis daiktų tebėra tose dėžutėse, kuriose buvo siunčiami iš Kalifornijos į Šiaulius.

Didele dalis turimų egzempliorių dar gerai neišnagrinėta. Ir dar daug laiko ir pastangų turės būti įdėta tvarkant šį archyvą. Vien garso ir vaizdo įrašų sutvarkymas užimtų daug laiko, nes jie

įrašyti juostinėse kasetėse ir jomis bibliotekoje naudotis jau nėra galimybės neperkėlus kopijų į šiuolaikinę laikmeną.

Dalis knygų yra labai pažeistos, todėl jos laikomos atskirai. Nemažai iš knygų, o ypač laikraščių lapai labai trapūs, reikėtų padaryti jų kopijas, kad jomis galėtų laisvai naudotis archyvo lankytojai. Šiuo metu dalis archyvo medžiagos tik saugoma, o tai nėra gerai, nes tai kas nenaudojama greičiau pasimiršta. Bet viskas dažniausiai stringa dėl lėšų stygiaus. Galbūt dali šios problemos būtų galima išspręsti tikslingiau paskirstant studentų praktinius darbus.

5 pav. Šeimos Biblija saugoma dr. Jono Šliūpo archyve

6 pav. Retų spaudinių skyriuje nuolat rengiamos ekspozicijos iš ten esamų knygų

7, 8 pav. Gintarinis dr. Jono Šliūpo portretas, bei įrėmintas jo giminės medis, taip pat atkeliavo į Šiaulius kartu su rankraščiais ir knygomis. Fotografuota ŠU bibliotekoje.

Kalbant apie piniginę šio archyvo vertę, tai niekas tokio įvertinimo nedarė, o jei ir darytų būtų šiek tiek problematiška, visuomet sunku įvertinti tai kas turi istorinę vertę, sentimentus. Yra žinoma tik suma kuria Vytautas Šliūpas apdraudė didžiąją dalį archyvo siuntimo metu, bet ir ji daugiau sąlyginė, aplinkybių įtakota.

Dr. Jono Šliūpo archyvas vertingas ir tuo, kad jame daug medžiagos leidžiančios nagrinėti išėivijos istoriją. Kaip žmonės įvairių aplinkybių priversti palikti Lietuvą stengėsi išlaikyti savo tautiškumą, kaip to siekė ir kas buvo padaryta.

„Kiekviena emigracija yra tremtis. Apsispręsti emigracijai teko prieš savo norą, artėjant antrajai sovietinei okupacijai, kadangi nebuvo vilties būti paliktam tėvynėje, apsisprendžiau pasirinkti Vakarus, o ne Rytus. Palikti Lietuvos nenorėjau, savo darbu joje gyvenau ir ilgėjausi grįžti Lietuvon. Buvau jaugęs savo tauton neatplėšiamai. Nė per 42 metus, praleistus JAV, visai nesusigyvenau su šiuo tautų katilo kraštu.“ (Juozas Girnius. Žodis grįžtant <http://www.iseivijosinstitutas.>)

Dokumentinis kultūros paveldas — perspektyvi platesnių rašto ir spaudos istorijos tyrimų sritis. Lietuvoje, kaip ir kitose posovietinėse Rytų Europos valstybėse, tautinių ir kultūros vertybių perimamumo ir panaudojimo dabarties visuomenėje procesas daugeliu atvejų buvo pažeistas. Praeities kultūros vertybių pažinimas skatina suvokti materialaus ir dvasinio paveldo reikšmę konkrečios bendruomenės tapatumui.

2.2

2.3 Jono Šliūpo fondo spaudinių įrišimų ir kompozicijų analizė

Išėivio asmeninė biblioteka – ypatingas dvasinis ir socialinis reiškinys. Ji tarytum antroji, minimalizuota perkeltinė tėvynė, orientuota išsaugoti tautinį tapatumą. Biblioteka padėjo kurti tautiniu tapatumu grįstą fizinę aplinką ir dvasinį mikrokosmą, pagal aplinkybes ir sąlygas savaip transformuotą fragmentišką tėvynės tęstinumą. Jos siekta metodiškai ir atkakliai, nepaisant didžiulių pastangų, menkų išlikimo lietuviu perspektyvų.

Tyrimo objektas – asmeninė biblioteka kaip baigtinis kultūrinis ir socialinis kūrinys, egzistuojantis materialia forma ir intelektualia raiška. Tai individualią ir socialinę paskirtį integruojanti struktūra, atliekanti informacinę, kultūrinę, edukacinę ir kultūros paveldo apsaugos funkciją. Tyrimo tikslas – atskleisti J. Šliūpo asmeninės bibliotekos formavimosi ir tapsmo procesą, nulemta jos kūrėjo individualumo ir aplinkos veiksnių.

Siekiant užsibrėžto tikslo, mėginama spręsti šiuos uždavinius: išaiškinti asmeninės bibliotekos kūrėjo idėjinius ir vertybinius orientyrus, bibliotekos formavimo aplinkybes, būdus, šaltinius ir savitumus, pateikti jos kiekybinę ir kokybinę charakteristiką ir nustatyti socialumo lygį.

Svarbiausias asmeninės bibliotekos pažinimo raktas yra kūrėjo individualybė ir ją nuolat aktyvinanti erdvė. (DOMAS KAUNAS, <http://www.leidykla.eu/fileadmin/Knygotyra/50/59-85.pdf>)

Kadangi bibliotekos archyvas išties nemažas plačiau panagrinėti pasirinkau mažą dalelę iš viso lobyno. Ši nagrinėjamų knygų dalis susijusi su mano kūrybiniu darbu medžiagoje. Būtent šios knygutės sudėtos kartoninėse dėžutėse, kuriose ir buvo siunčiamos į Šiaulius. Aišku pradžioje

sudomino tai, kas jose paslėpta. Dėžutėse buvo sudėtos knygutės iš asmeniškai Dr. Jonui Šliūpai priklausiusios bibliotekos, dauguma plonais popieriniais viršeliais, nedidelio formato kitos vos kelių lakštų susiūtos ar sukabintos metalinėmis kabėmis. Keletas knygų įrišimų išties blogos būklės: sutrūkinėję siūlai kuriais buvo susiūti knygų lankstai, atplyšę priešlapiai, pažeisti viršeliai. Keletas knygų yra taip deformuotos, kad sunku pasakyti nei kiek puslapių jos turėjo nei kaip buvo įrištos, nei kaip atrodė jų priešlapiai. Žiūrint į šias laiko pažeistas knygutės, kurios geriau laikosi supakuotos, kilo idėja dalį darbo skirti naujų dėklų tokioms knygutėms sukūrimo.

Šliūpo knygos – buvusi nuosavybė

1. „Europos kultūros istorija“ I tomas „Romėnų imperija, krikščionybė ir barai“, L.Karsavinas, Spindulys, Kaunas, 1931 m.
2. „Europos kultūros istorija“ II tomas „Bažnyčia, imperija ir feodalizmas“, L.Karsavinas, Spindulys, Kaunas, 1933 m.
3. „Europos kultūros istorija“ III tomas „Kova dėl Dievo karalystės ir tautinės valstybės“, L.Karsavinas, Spindulys, Kaunas, 1934 m.
4. „Europos kultūros istorija“ IV tomas „Viduramžių kultūrai bekylant ir iškilus“, L.Karsavinas, Spindulys, Kaunas, 1934 m.
5. „Europos kultūros istorija“ V tomas „Viduramžių ir naujųjų amžių sąvartoj“, L.Karsavinas, Spindulys, Kaunas, 1936 m.

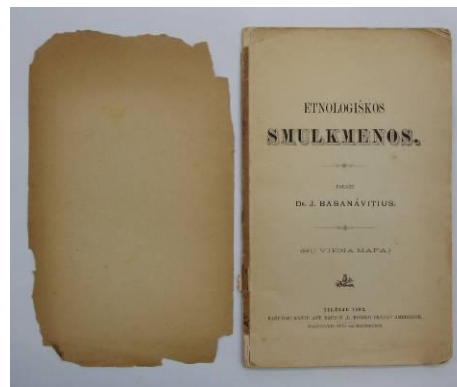
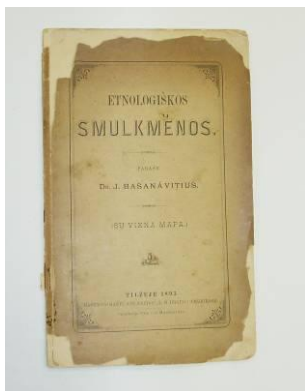
Knygos dėžutėse rašytos eiles tvarka kaip sudėtos dėžutėse

1. Dėžutė

a) „Etnologiškos smulkmenos“ Dr. J.Basanavitiūs, Tilžė, 1893m. Knygos matmenys aukštis 22,5 cm, plotis 14 cm, storis 0,3 cm. Knygą sudaro 32 puslapiai. Knygos gale įklijuotas mažas žemėlapis. Apie bloko įrišimą sunku ką pasakyti, nes šonuose siekiant sutvirtinti knygos nugarėlę nuo išplyšimo susegtos papildomai metalines spaudės.

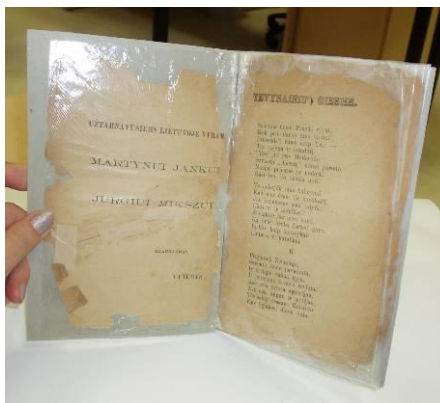
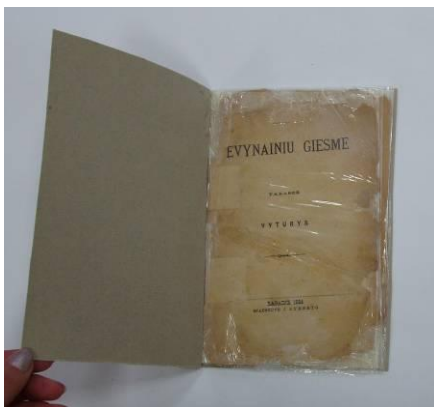

9 pav. Knygos brėžinys

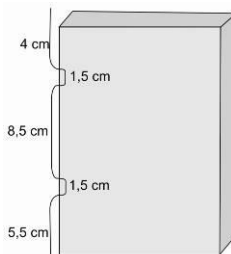
10, 11 pav. „Etnologiškos smulkmenos“ dr. J.Basanavitiūs, Tilžė, 1893m. fotografuota dr. Jono Šliūpo archyve

b) „Tėvynainiu giesmė“ , Vyturys, Ragainė, 1884 m., (Martynui Jankui ir Jurgiui Mikszui) Apie įrišimą nieko negalima pasakyti, lapai atsiskyre ir aprtrupėję iš visų pusių, nesimato jokių žymių. Knygos matmenis galima tik apytiksliai nuspėti. Kiekvienas lapas įvilktas į plastikines įmautes, iš kartoninio lapo padarytas apsauginis kietviršis. Yra išlikę 24 knygos puslapiai.

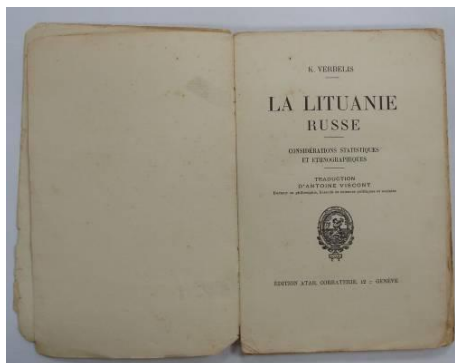

12, 13 pav. „Tėvynainiu giesmė“ , Vyturys, Ragainė, 1884 m. fotografuota dr. Jono Šliūpo archyve

c) „La Lituanie Russe“, K.Verbelis, Geneve. Plotis 15 cm, aukštis 21cm, storis 4 cm. Knygos lankstai sudaryti iš 4 lapų. Knygos viršelis minkšto, beveik tokio pat storio kaip ir knygos puslapiai. Kažkada bandyta klijuoti lipnia juoste. Knyga susideda iš 184 puslapių ir įklijuotas žemėlapis kuris didesnis už knygos puslapio formatą ir išsilanksto.

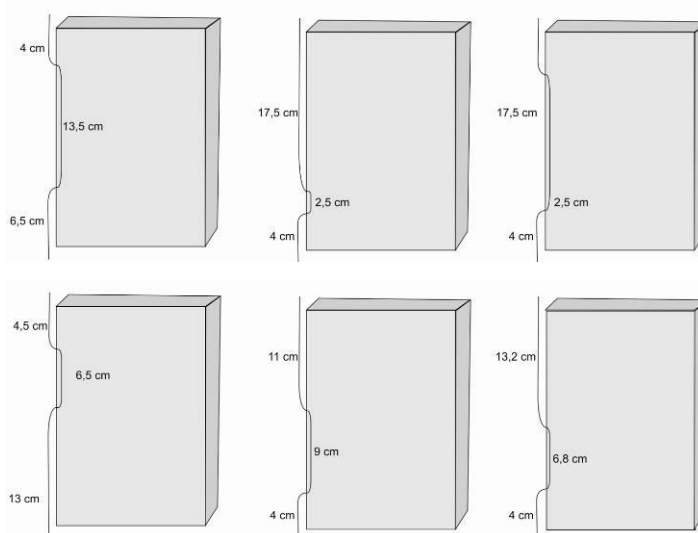
14 pav. Knygos bloko siuvimo schema.

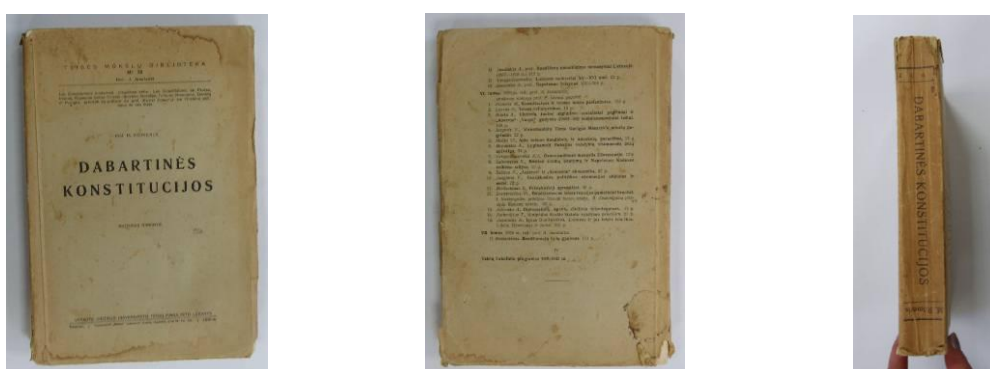
15, 16, 17 pav. „La Lituanie Russe“, K.Verbelis, Geneve . fotografuota dr. Jono Šliūpo archyve

d) „Dabartinės konstitucijos“, Prof. M.Riomeris, Kaunas, 1932 m. Knygos aukštis 24,2 cm, plotis 16,5 cm, storis 3.4 cm. Knygos viršelis iš paprasto vos už puslapius storesnio popieriaus. Neįprastas knygos bloko įrišimas kiekvienas lankstas siūtas vis kitoje vietoje, kad kuo mažiau sutaptu su ankstesniu siūvimu. Knyga susideda iš 300 puslapių, o vienas lankstas iš 4 lapų. Archyvo darbuotojos Gražinos Augienės nuomone tai galėjo būti laikinas įrišimas, įrišti keli egzemplioriai kurie po papildymo turėjo būti išleisti didesniu tiražu ir tvirtesnio įrišimo. Kita nuomonė, kad toks įrišimo būdas pasirinktas norint išvengti siuvimo vietoje susidariusius nelygumus. Iš brėžinių galima matyti, kad pagal knygos matmenis šis knygos bloko siuvimas yra netvirtas, ją reikia labiau saugoti nuo pažeidimų.

18, 19 pav. Pirmų 6 lankstų siuvimo schemas

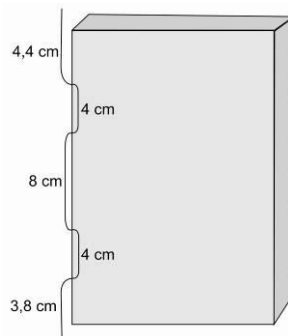

20, 21, 22 pav. „Dabartinės konstitucijos“, Prof. M.Riomeris, Kaunas, 1932 m. Fotografuota dr. Jono Šliūpo archyve.

2. Dėžutė

- a) „Konstitucinės ir teismo teisės pasieniuose“, M.Riomeris, Spindulys, Kaunas, 1932 m. Knygos aukštis 24,3 cm, plotis 16,5 cm, storis 4.8 cm. Knygos vienas lankstas sulankstytas iš

vieno atspausdinto popieriaus lapo, kuris perlenktas vieną kartą iš viršaus į apačią ir du kartus iš šono. Galutiniame variante lankstas susidaro iš 8 puslapių arba 4 lapų. Taip susiūtas blokas paliekamas neapkiristas, pirmas skaitantis knygą turi prasipjauti puslapius ties lenkimais, todėl knygos puslapių kraštai išliko nelygūs, tarsi popierius būtų praplėštas su liniuote.

23 pav. Knygos bloko siuvimo schema.

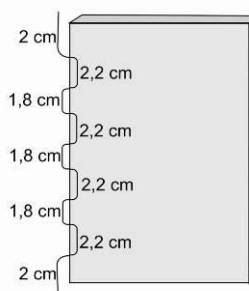

24, 25, 26 pav. „Konstitucinės ir teismo teisės pasieniuose“, M.Riomeris, Spindulys, Kaunas, 1932 m.

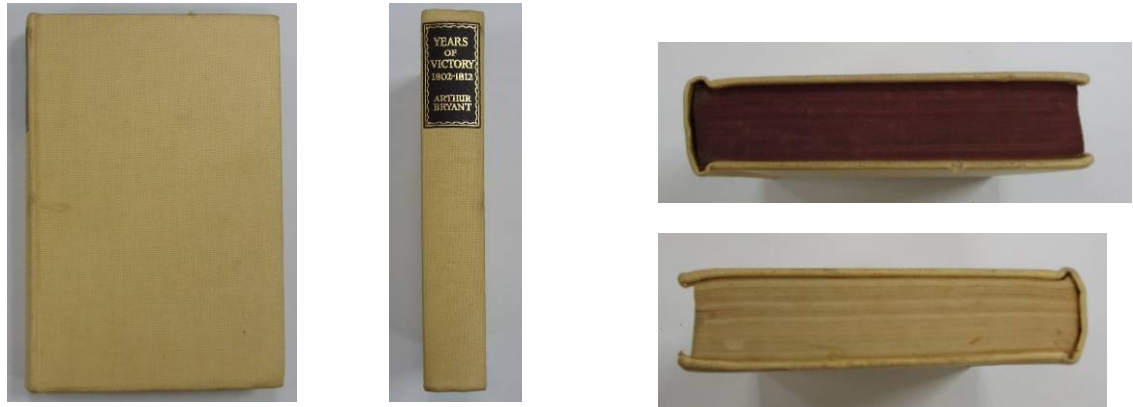
Fotografuota dr. Jono Šliūpo archyve

3. Dėžutė

- a) „Years of Victory 1802 – 1812“, Arthur Bryyant, Londonas, 1945 m. Knygos aukštis 18,8 cm, plotis 13 cm, storis 2.8 cm. Knyga kietu kietviršiu, vienintelis užrašas ant knygos nugarėles. Viršutinis knygos bloko kraštas patonuotas vyšnine spalva, kiti palikti nedažyti. Priešlapyje atspausdinti žemėlapiai. Lankstai siūti po 8 lapus.

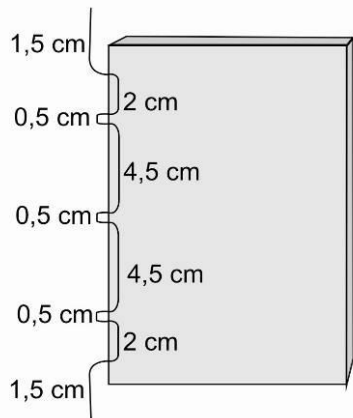

27 pav. Knygos bloko siuvimo schema.

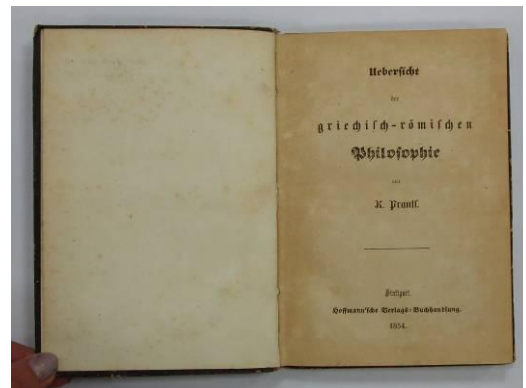

28, 29, 30, 31 pav. „Years of Victory 1802 – 1812“, Arthur Bryant, Londonas, 1945 m. Fotografuota dr. Jono Šliūpo archyve.

- b) „Uebersicht der Griechisch – romischen Philofophie“, K.Prantl, Stuttgart, 1854m. Knygos aukštis 16,9 cm, plotis 11,8 cm, storis 1,2 cm. Knygą sudaro 198 puslapiai. Atsižvelgiant į knygos metus įrišimas gerai ir tvirtai išsilaikęs, kietviršis tvirtas, nesilenkia. Matosi kokybiškas knygrišių darbas. Knygos viršelis juodos spalvos, nėra jokių užrašų ar kitų skiriamųjų ženklų, tad apie ką ši knyga galima sužinoti tik ją atvertus.

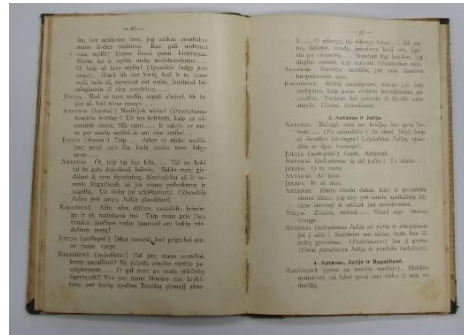
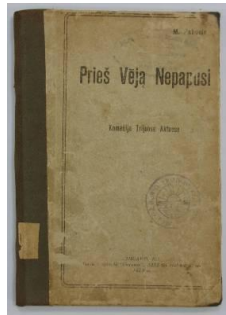

32 pav. Knygos bloko siuvimo schema.

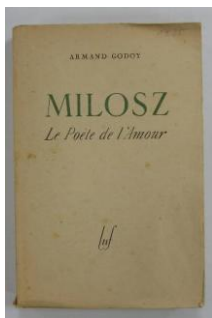
33, 34 pav. „Uebersicht der Griechisch – romischen Philofophie“, K.Prantl, Stuttgart, 1854m. Fotografuota dr. Jono Šliūpo archyve.

- c) „Prieš vėją nepapusi“, M.Palionis, Chicago Il., 1911 m. knygos aukštis 17,8 cm, plotis 12,3 cm, storis 0,8 cm. Nėra aišku ar knyga nebuvo perrišta. Matosi daug skylučių (nuo pradinio įrišimo ar buvusio laikino įrišimo), dabar knygą sudaro vienas lankstas. Siūta paprastu plaušotu lininiu siūlu.

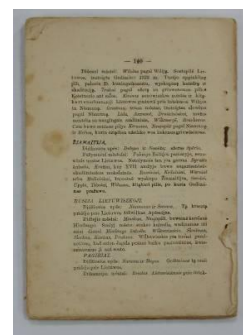
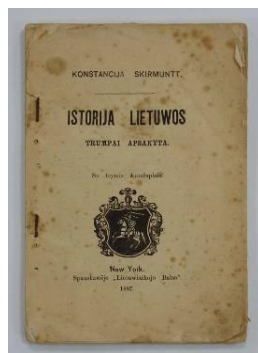
35, 36 pav. „Prieš vėją nepapusi“, M.Palionis, Chicago Il., 1911 m. Fotografuota dr. Jono Šliūpo archyve.

d) „Milosz le Poete de L'Amour“, Armand Godoy, Fribourg 1944 m. Knygos aukštis 19 cm, plotis 12,6 cm, storis 3 cm. Pirmas lankstas iš dviejų lapų kurie nenumeruojami, po jų įrištas geresnės kokybės lapas su iliustracija ir tik po to prasideda numeracija. Per visą knygą kiekviename lankste įrišta po vieną puslapį geresnės kokybės popieriaus lapas su iliustracijomis. Pasibaigus numeracijai ties 266 puslapiu dar eina 18 puslapiu su priedais, puslapiai nenumeruojami.

37, 38 pav. „Milosz le Poete de L'Amour“, Armand Godoy, Fribourg 1944 m. Fotografuota dr. Jono Šliūpo archyve

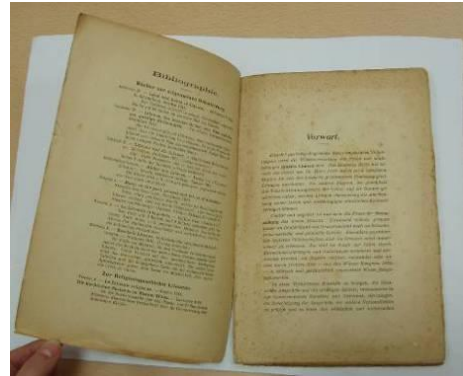
e) „Istorija Lietuvos“ Konstancija Skirmuntt, „Lietuwiszkojo Balso“ spaustuvė, New York, 1887 m. Knygos aukštis 17,2 cm, plotis 12 cm, storis 0,7 cm. Išlikę 140 puslapių. Knyga sukabinta spaudėmės.

39, 40 pav. „Istorija Lietuvos“ Konstancija Skirmuntt, „Lietuwiszkojo Balso“ spaustuvė, New York, 1887 m. Fotografuota dr. Jono Šliūpo archyve.

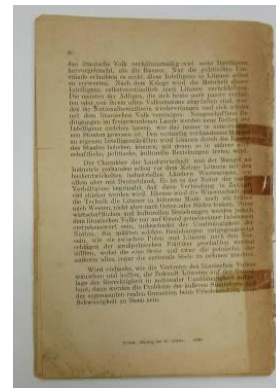
4. Dežutė

- a) „Litauen und seine provinzen Suvalkai und Gardinas“, Dr. V.Bartuška ir Dr. J.Puryckis, Rue Caroline, Lausanne, 1918 m. 32 puslapiai. Aukštis 23,6 cm, plotis 16,1 cm, storis 0,4 cm. Minkštu popieriniu viršeliu.

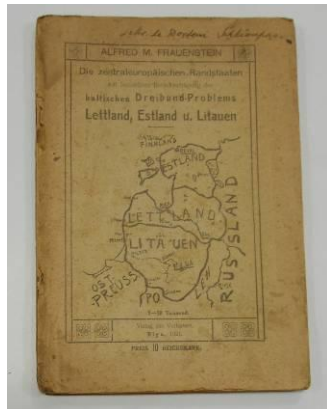
41, 42 pav. „Litauen und seine provinzen Suvalkai und Gardinas“, Dr. V.Bartuška ir Dr. J.Puryckis, Rue Caroline, Lausanne, 1918 m. Fotografuota dr. Jono Šliūpo archyve.

- b) „Litauen und die Polenfreunde“, Zwei Denkschriften, Vilnius, 1917 m. 20 puslapių. Knygelės aukštis 21,4 cm, plotis 14,4 cm, storis 0,2 cm.

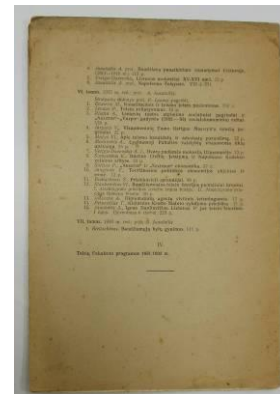
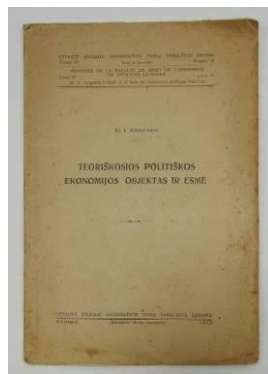
43, 44 pav. „Litauen und die Polenfreunde“, Zwei Denkschriften. Fotografuota dr. Jono Šliūpo archyve.

- c) „baltischen Dreibund – Problems Lettland, Estland u Litauen“, Alfred M.Frauenstein, Riga, Reichsmark, 1921 m. Knygelė iš vieno lanksto sukabinto kaip paprastas sąsiuvinis. Aukštis 21,2 cm, plotis 14,2 cm, storis 0,5 cm. Viršelis iš minkšto popieriaus.

45, 46 pav. „baltischen Dreiländer – Problems Lettland, Estland u Litauen“, Alfred M. Frauenstein, Riga, Reichsmark, 1921 m. Fotografuota dr. Jono Šliūpo archyve.

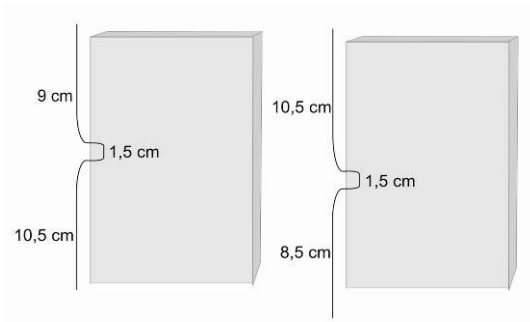
d) „Teoriškosios politiškos ekonomijos objektas ir esmė“, Dr. V. Jungferis, Spindulio spaust., Kaunas, 1932 m. 14 puslapių. Aukštis 24 cm, plotis 16,4 cm, storis 0,2 cm. Minkštu popieriniu viršeliu.

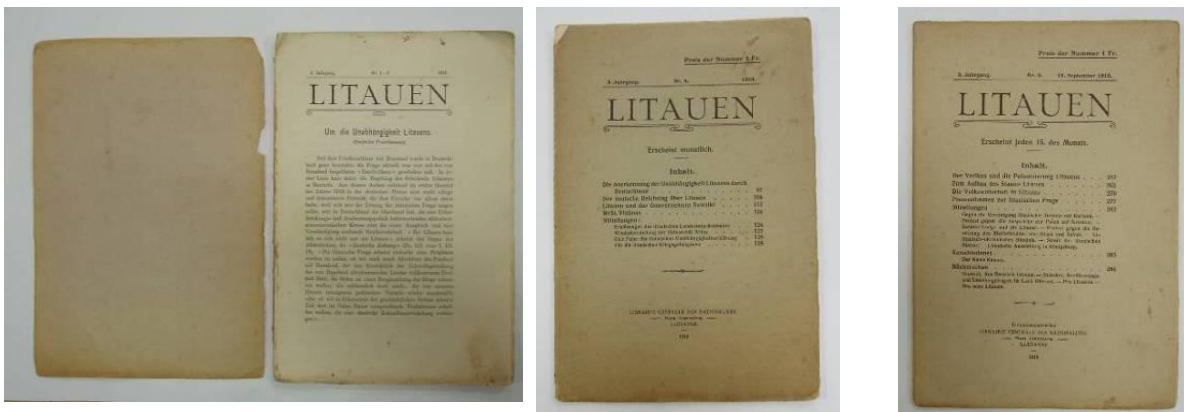
47, 48 pav. „Teoriškosios politiškos ekonomijos objektas ir esmė“, Dr. V. Jungferis, Spindulio spaust., Kaunas, 1932 m. Fotografuota dr. Jono Šliūpo archyve.

e) „Litauen“ No. 1 – 3, No. 4, No. 9, Lausanne, Rue Caroline, 1918 m. „Litauen“ Nr. 1-3 puslapiai nuo 1 iki 96. plona knygutė iš 6 lankstų. Aukštis 23,8 cm, plotis 16,5 cm, storis 0,6 cm. Nr. 4 puslapiai nuo 98 iki 128. Suklijuota iš dviejų lankų. Aukštis 23,8 cm, plotis 16,5 cm, storis 0,3 cm. Nr. 9 puslapiai nuo 258 iki 288. Aukštis 23,8 cm, plotis 16,5 cm, storis 0,3 cm.

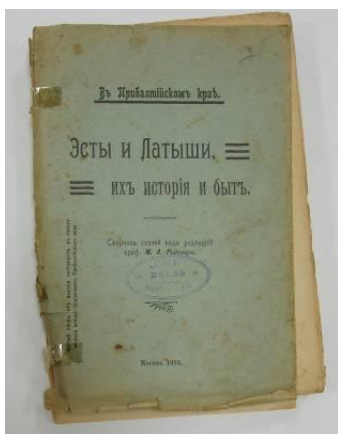
52 pav. Knygos bloko siuvimo schema

49, 50, 51 pav. „Litauen“ No. 1 – 3, No. 4, No. 9, Lausanne, Rue Caroline, 1918 m.

Fotografuota dr. Jono Šliūpo archyve.

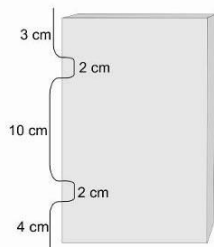
- f) „Эсты и Латыши, ихъ история и бытъ“, проф. М.А. Рейснеръ, Москва, 1916 м. 287 puslapiai. Minkštu popieriniu viršeliu. Įrišimas vietomis sutrūkęs. Rišta pražangiai: 2 lankstai po 4 lapus siūti aukščiau, du žemiau ir taip visą knygą. (žiūrėti schemą). Viso bloke susidaro tik trys siūlo pervėrimo vietos.

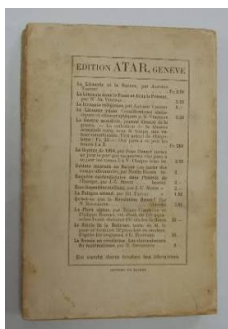
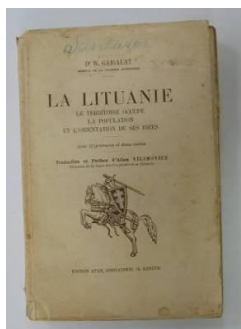
53, 54, 55 pav. „Эсты и Латыши, ихъ история и бытъ“. Fotografuota dr. Jono Šliūpo archyve.

5. Dėžutė

- a) „La Lituanie“, D.W. Gaigalat, Geneve. 272 puslapiai. Knygos aukštis 21 cm, plotis 14 cm, storis 2,5 cm. Minkštu popieriniu viršeliu. Iš siuvimo schemos matyti, kad knyga pagal matmenis ir lyginant su kitais nagrinėtais siuvimais nėra labai tvirtai susiūta.

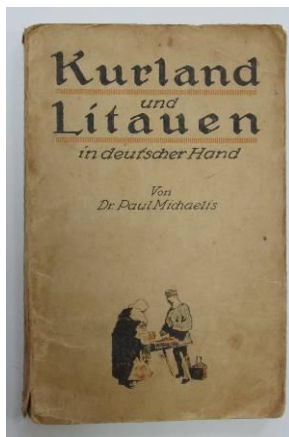
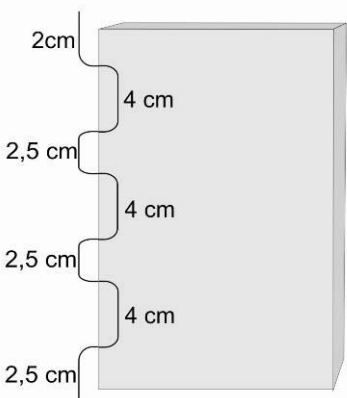

56 pav. knygos bloko siuvimo schema.

57, 58, 59 pav. „La Lituanie“, D.W. Gaigalat, Geneve. Fotografuota dr. Jono Šliūpo archyve.

- b) „Kurland und Litauen in deutscher Hand“, Dr. Paul Michaelis, Berlin. 198 puslapiai. Knygos aukštis 21,8 cm, plotis 14,2 cm, storis 1,8 cm. Knyga plonu popieriniu viršeliu. Viduje spalvotos iliustracijos.

60 pav. Knygos bloko siuvimas

61, 62 pav. „Kurland und Litauen in deutscher Hand“

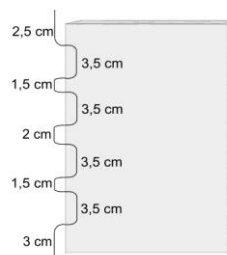
6. Dežutė

- a) „Politik und politisches Denken“, Dr. Emanuel Milner, Stuttgart, 1877 m. 67 puslapiai.
Knygos įrišimas smarkiai pažeistas.

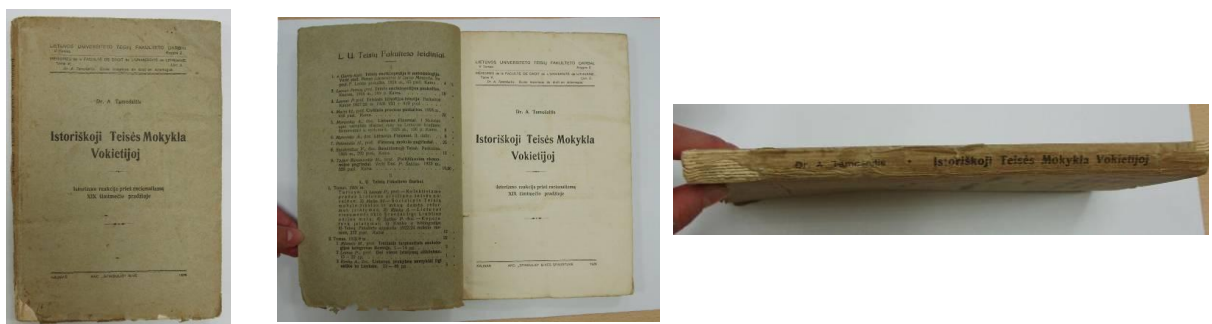

63, 64, 65 pav. „Politik und politisches Denken“, Dr. Emanuel Milner, Stuttgart, 1877 m.

- b) „Istoriškoji teisės mokykla Vokietijoje“ Dr. Antanas Tamošaitis, Spindulio spaustuvė, Kaunas, 1929 m. 179 puslapiai. Knygos aukštis 24,2 cm, plotis 17 cm, storis 1,3 cm. Viršelis minkšto popieriaus vos storesnio už priešlapius. Knygos lankstai po keturis lapus.

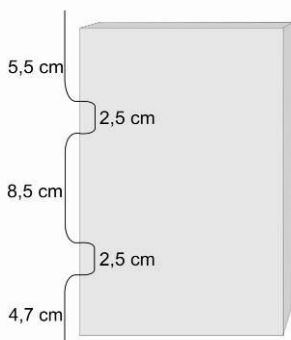

66 pav. knygos bloko siuvimo schema.

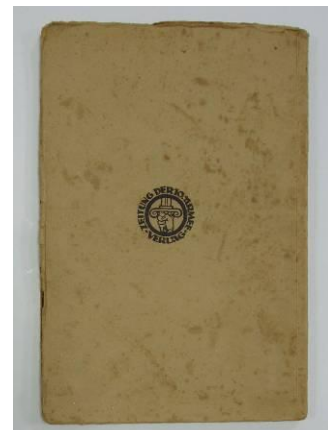

67, 68, 69 pav. „Istoriskoji teisės mokykla Vokietijoje“ Dr. Antanas Tamošaitis.

- c) „Wilna, eine vergessene kunststätte“, Dr. Paul Weber/Jena, 1917m. 131 puslapis. Knygos aukštis 23,8 cm, plotis 15,9 cm, storis 1 cm. Minkštu popieriniu viršeliu. Knygos lankstai po 5 lapus. Daug iliustracijų su juodai baltom fotografijom. Knygoje papildomai įklijuotas žemėlapis.

70 pav. knygos siuvimo schema.

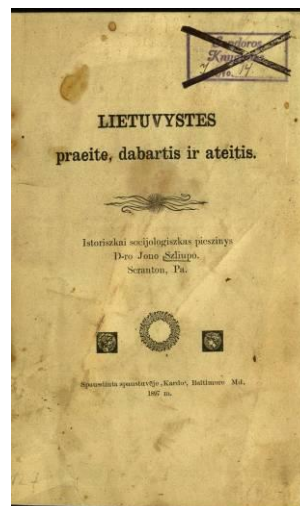
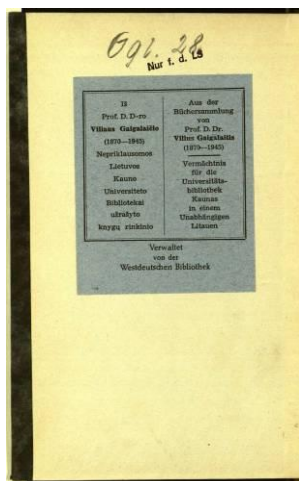
71, 72 pav. „Wilna, eine vergessene kunststatte“,
Dr. Paul Weber/Jena, 1917m. Fotografuota dr. Jono Šliūpo archyve.

Apžvelgus šią palyginus nedidelę archyvo dalį, galima pastebėti, kad knygos labai įvairios. Pradedant kokia kalba ir kur buvo išleistos. Nors archyvas parkeliavo į Šiaulius iš Amerikos, jame galima aptikti knygų spausdintų Šiauliuose, Kaune, Maskvoje, Vokietijoje bei daugelyje kitų Europos miestų. Knygos įvairaus turinio ir įrišimų. Vieni knygų įrišimai labai paprasti, netvirti, kiti priešingai, geros kokybės išsilaikę beveik nepažeisti. Tenka pastebėti, kad geriausiai ir tvirčiausiai išsilaikę vokiško leidimo spaudiniai. Tokių spaudinių įrišimai tvirti (tankiai sudygsniuoti). Tai įrodo, kad kokybiškas knygos bloko siūvimas ir tinkamas kietviršis turi didelę įtaką spaudinių išsilaikymui.

Archyvo fonde aptikta ne viena knyga, kur į vieną įrišimą surišta bent keli skirtingi spaudiniai. Vieną iš tų knygų sudaro 5 skirtingi spaudiniai:

1. „Vairas“, mėnesinis kultūros žurnalas Nr.1, spalio 1929. spausdinta Kaune, Zavišos ir Steponavičiaus spaustuvėje. 96 puslapiai.
2. „Židinys“, Literatūros, mokslo, visuomenės ir akademiškojo gyvenimo mėnesinis žurnalas, Nr. 1(49). IX tomas, 1929, Kaunas, 112 puslapių.
3. „Gimtoji kalba“ 1937m. vasario mėnuo 2 sąsiuvinis, 40 puslapių.
4. „Ką krikščionybė nuveikė bendruomenės labui“, rašo Juozas McCabe, spaudai paruošė ir išleido D-ras. J. Sliūpas, 1937 m., spaustuvė „Titnagas“, Šiauliai. 123 puslapiai.
5. „Nuo Perkūno iki bazilikos“, Untulis ir Laisvūnas. Laisvamanių etninės kultūros Dr-jos leidinys. Kaunas 1938 m. 103 puslapiai.

Šis knygos įrišimas atliktas Šiaulių „Spaudos“ spaustuvėje, kuri buvo įsikūrusi Vilniaus g. 197 name.

73 pav. Lietuvystes praeite, dabartis ir ateitis / istorizkai socijologiskas pjesinyas Jono Szliupo

2.3 ŠLIŪPO FONDO OFICIALUS ATIDARYMAS 2009 06 12

Ateina laikas kai kažkam reikia palikti savo palikimą. Palikti jį tam, kas atliktų netik prižiūrėtojo ar savininko vaidmenį, bet gautą palikimą brandintų. O kaip svarbu pasiekti, kad tai kas jau sukurta nesunykėtų laiko tėkmėje.

Kai buvo nuspręsta, kad dr. Jono Šliūpo asmeninė biblioteka, su nuotraukomis bei keletą asmeninių daiktų turi būti perduota Šiaulių universitetui, prasidėjo ilgas ir nelengvas darbas, visgi reikėjo įveikti Atlanto vandenyną. Po ilgų pakavimo, siuntimo, išpakavimo darbų, po to kai visos atsiųstos knygos: rankraščiai, jų kopijos, nuotraukos bei kita atsidūrė Šiaulių universiteto bibliotekos lentynose prasidėjo pasiruošiamieji darbai oficialiam skyriaus atidarymui. Retų spaudinių skyrius pavadintas aušrininko dr. Jono Šliūpo vardu. Pasiruošimas oficialiam atidarymui truko tikrai ne viena mėnesį. Jau daug ką pasako vien svečių sąrašas kuriame svečiai iš Australijos, Amerikos įvairių Lietuvos vietų. Nuo pirmųjų fondo spaudinių gavimo iki oficialaus jo atidarymo praėjo beveik metai.

74 pav. Vytautas Šliūpas universiteto bibliotekoje archyvo atidarymo metu.

75 pav. Vanda Šliūpienė ir ŠU Bibliotekos retų spaudinių skyriaus darbuotoja Gražina Augienė

Visi paruošiamieji darbai oficialiam atidarymui, svečių sąrašas nuolat derinti su Vytautu Šliūpu, į pati atidarymą Vytautas Šliūpas atvyko su žmona Vanda. Prieš atidarymą abu atidžiai apžiūrėjo parengtą fotografijų ekspoziciją iš dr. Jono Šliūpo gyvenimo.

Oficialioji atidarymo dalis prasidėjo nuo mini konferencijos. Kurioje bibliotekos direktorės pristatytas pirmasis kalbėjo Šliūpo sūnus Vytautas.

Mes, išėję iš paskaitos, džiaugėmės, pamatę ir išgirdę kalbant lietuvių tautinio atgimimo patriarchą, buvusį „Aušros“ redaktorių. (Julius Butėnas, Aušrininkas dr, Jonas Šliūpas, 2004, 8pusl.)

Tikiu, kad panašiai turėjo jaustis visi besiklausę Vytauto Šliūpo pasakojimų apie jo tėvą, nuveiktus darbus.

76 pav. Vytautas Šliūpas su svečiais iš Australijos

77 pav. Rimundas Domarkas Šiaulių apskrities viršininkas

78 pav. Prof. Rimkaus kalba ir dovanos skirtos archyvui.

79 pav. Juostos kirpimas po mini konferencijos.

80 pav. Vytautas Šliūpas pasirašo į busimos svečių knygos lapus.

81 pav. Gražbylė garbingiausio amžiaus žmogus palikęs savo įrašus (91 metų)

82 pav. Šialių apskrities viršininkas Domarkas ir prof. Rimkus.

2.4 Šiuolaikinė knygrišystė Lietuvoje

Knyga šiandien yra neatsiejama mūsų gyvenimo dalis, su ja susiduriame tiek darbo metu, tiek per paskaitas, tiek laisvalaikiu ar ieškant vertingos dovanos artimam žmogui. Tai lyg antrasis žmogaus veidas, jei žmogus apsiskaitęs ir gali į klausimą atsakyti remdamasis skaityta knyga, tai parodo jo erudiciją bei artimą santykį su knyga.

Šiuolaikinė Lietuvos, Latvijos ir Estijos dailė susiformavo veikiamą Vidurio Europos idėjų. Šiuolaikinė meninė knygrišyba nėra visai laisva kūrybos sritis. Jos pamatas - tradicija ir amato meistrystė. Medžiagiškasis pavidalas knygrišyboje neatsiejamas ir nuo knygos kaip simbolinės vertybės sampratos. Tai deja, Lietuvoje vangiai formuojasi meno rinka, o materiali kūrinio vertė priklauso nuo socialinių ir ekonominių aplinkybių diktato. Kokybiškai ir prabangiai įrišta knyga Italijoje ar Vokietijoje kainuoja tiek, kiek dažnas lietuvis sumoka už ne visai naują automobilį.

Šiuolaikinėje meninėje knygrišyboje senoji tradicinė knygos apdaro paskirtis - saugoti ir aukštinti rašytinį žodį - lieka daugiau simbolinė. Taigi svarbiausias siekis - sukurti įtaigią plastinę kalbą. Tado Lomsargio mintys, išsakytos daugiau kaip prieš šešiasdešimt metų, aktualios ir šiandien: "Įrišimas, kuriame pasiekta tobula formų ir spalvų harmonija, gali mums reikšti garsus, iš knygos kylančius. Seni įrišimai atrodo lyg nebyliai, kurie nežino, ką gaubia... O modernus įrišimas yra teksto tarnyboje ir sako mums, kad jis nori tą tekstą suprasti ir tą supratimą perduoti kitiems".

Šiuolaikinė meninė knygrišyba yra taikomosios dailės žanras, liekantis nuošalyje tarp kitų šiuolaikinės dailės sričių (Taukinaitytė, 2006). Knygrišystė- tai reta ir unikali dailės sritis, išlaikanti seną amato tradiciją ir kartu siekianti interpretuoti šiuolaikinį gyvenimą ir tekstą. Kad išsaugoti knygrišystės amatą Lietuvoje 2003 metais įkuriama Vilniaus knygrišių gildija. Gildiją įkūrė knygų restauratoriai bei odos dailininkai. Gildijos nariai dalyvauja įvairiose knygrišystės parodose, tarptautiniuose simpoziumuose, miesto šventėse ir kituose renginiuose, taip populiarindami knygų įrišimą. 2005 metais gildijos surengta knygrišystės paroda "Atmintis" minint T.Lomsargio šimtąsias gimimo metines. 2006 metais gildijos nariai surengia parodą Lietuvos Respublikos parlamento galerijoje.

Parodoje buvo eksponuojamos Lietuvos Biblijos draugijos ir mažesniųjų brolių pranciškonų Provincijolo Bibliotekos knygos, įrištos Vilniaus knygrišių gildijos narių (Šaulauskaitė, 2007). Lietuvoje rengiama daugybė parodų knygos tema, tai ir tarptautinės parodos dailininko knygos tema, tarptautinės knygos įrišimo parodos, studentų ir vaikų knygos meno parodos. Viena ryškiausių studentų parodų tai – 2006 metais surengta paroda „Negyva knyga“.

Šioje parodoje dalyvavo Šiaulių universiteto ir Kauno kolegijos J. Vienožinskio menų fakultetų studentai, studijuojantys meninę odininkystę ir knygrišystę. Kaip teigia parodos rengėja R. Taukinaitytė. Žvelgiant į parodos eksponatus reikia pripažinti, kad dauguma jų nėra tiek stiprūs, kad juose vienodai aiški ir ryški būtų konceptuali idėja ir techniškai atlikimas, atskiruose darbuose vyrauja tai viena, tai kita. Taip, tai studentų darbai. Tačiau jokių būdu nemanyčiau, kad jie neįdomūs. Tradicinė knygos konstrukcija čia ardoma, iškraipoma ar perkuriama. Pakeičiami ar, priešingai, išryškinami svarbiausi jos elementai (paprastai knygos skaitytojų nepastebimi) ir jų funkcijos, atskleidžiami knygos įrišimo proceso etapai. Kai kuriuose darbuose atsisakoma įprastinių knygos medžiagų: odos, kartono, popieriaus, vietoje jų pasitelkiant plastmasę, stiklą, gintarą, akmenis ar kasdienius buitinius daiktus. Vieni parodos darbai aiškina ir rodo knygrišystės amato niuansus, kiti linkę atskleisti bendresnes temas, knygrišystės kalbą pasitelkdami tik kaip įrankį. Kai kurie kūriniai net gluminančiai drąsūs ir įžūlūs, kiti nuosaikesni ir nepalyginti kuklesni. Gana stipriai skiriasi ir atlikimo meistriškumas, ir darbų pateikimas. Tačiau galbūt būtent todėl apžiūrėdami juos nėra nuobodu jų entuziazmas tiesiog reikalauja kontakto, vienokios ar kitokios reakcijos. Apskritai paroda žavi savo jaunatviškai drąsia koncepcija ir darbais“.

2006 metais buvo surengtos ir šios parodos: IV tarptautinio meninės knygrišystės simpoziumo "Knyga" paroda: "H.K. Anderseno pasakų meniniai įrišimai", buvo eksponuojama VU bibliotekoje, "Palikimas", kuri buvo eksponuojama Arkos galerijoje. Šios abi parodos skiriasi ne tik dydžiu, bet ir tuo, kad pirmojoje įrištos to paties autoriaus knygos (tai suteikia galimybę palyginti, o antrojoje odininkai knygas rinkosi patys, bet su sąlyga, kad jos turi būti apie meną. Parodoje "Palikimas" dalyvavo net tik Lietuvos, bet ir Estijos, Kanados, Prancūzijos, po keletą iš Latvijos, Japonijos bei po vieną ar du darbus iš kitų šalių. Tai suteikia galimybę ne tik dar kartą susipažinti su Lietuvos odininkų darbais, bet ir apžiūrėti užsienio odos Vienų autorių knygos labiau tradicinės: įprasto įrišimo ir formato, dekoruotos tradicinėmis technikomis, kartais net klasikiniiais dekoru motyvais. Kituose darbuose ryškus eksperimento siekis, naujos formos ir struktūros, naujų meninių išraiškos priemonių, naujų medžiagų galimybių paieškos (Taukinaitytė, 2006). 2007 metais vyko taip pat gana įdomi penktoji knygrišystės paroda „Mažas didelis pasaulis“, kurią rengė A. Petroškienė. Parodoje buvo pristatomi 2004 – 2006 metų knygrišių darbai, didžiausias dėmesys skiriamas miniatiūrinei knygai. Šioje parodoje dalyvavo 18–kos pasaulio knygrišiai ir menininkai – daugiausia iš Prancūzijos, Lietuvos, Estijos (Šaulauskaitė, 2007). Parodoje buvo galima pamatyti klasikinius knygos įrišimo būdus, kuriuose naudojamos skirtingos technikos, todėl viename kūrinyje buvo galima pamatyti net kelis įrišimus kartu. Knygos odiniai įrišimai buvo papildomi reljefais, aplikacijomis, akluoju spaudu, tonavimu, auksavimu, inkrustavimu. Technikų įvairovė parodoje išsiskyrė pasaulyje garsėjanti Prancūzijos knygrišybės mokykla, turinti galias, viduramžius siekiančias tradicijas. Galima išskirti ir

kai kuriuos lietuvius dalyvavusius šioje parodoje tai: F. Salandžių, L. Burneikinę, R. Dūdą, R. Toliušytę ir kitus odos menininkus.

Metai iš metų knygos „veidas“ kito. Akivaizdu, kad šiuolaikiniai meniniai įrišimai nuo senųjų istorinių skiriasi tiek technologiniu apdirbimu, tiek menine raiška, tiek turinio ryšiu su pačiu įrišimu. Kasmet rengiamose knygrišių parodose matyti kaip keičiasi požiūris į knygą, kaip į informacijos šaltinį ir kaip į meno kūrinį. Šiandien įrišimas turi vesti link kūrinio turinio, papildyti ir tarsi interpretuoti knygos esmę dar jos neskaičiusiam žmogui, įrišimas ir pats knygos turinys turi susiliesti į bendrą visumą.

Jei peržvelgtume knygos vystymosi bei tobulėjimo kelią pastebėtume, jog bėgant metams, keičiantis tradicijoms, dekorui bei tobulėjant technologijoms ėmė keistis knygų įrišimo būdas, apsaugančių viršelių medžiaga bei jų puošimas. Dabar jau suvokiame, kad knygrišystė nebėra vien amatas, knygos turinio įrišimas ir apsauginę funkciją atliekantis pavidalas. Juk vis dėlto knyga – tiek dvasinė, tiek materialinė vertybė, ją suprasti bei perprasti sugeba nekiekvienas. Bet kokios knygos estetinis pateikimas bei apipavidalinimas amatininkui suteikia menininko vardą, o jo įrištą knygą paverčia meno kūrinium. Norėdami atpažinti kokiam laikotarpiui priklauso knyga, būtina gerai išmanyti kiekvienos epochos stiliaus bruožus, odos apdirbimo technologijas bei dekorą. Juk ir šiandien susidūrę su šiuolaikinio menininko įrišta knyga, kuri laikui bėgant įgauna vis modernesnę formą, praranda vien funkcionalumo funkciją ir pan., tokios knygos tikrai nesumaišysime su viduramžiams būdinga stilistika įrišta knyga.

Šiandien dailininkai nevaržomi gali dalyvauti tarptautiniuose simpoziumuose, parodose bei kituose meno renginiuose. Jų metu daugelis įsitikina, kad knygos įrišimo menas pasaulyje labai pasikeitė: šiuolaikiniame odos mene atsirado daug šmaikštavimo, žaismo, kitąkart ironijos. Savo individualų stilių turi susikūrę tokie menininkai kaip R. Dūda, R. Zaturskienė, D.M. Šaulauskaitė, Z. Kreivytė, G. Aleknavičiūtė-Kuprevičienė, D. Mertingaitė-Gajauskienė. Gera technologija – viena svarbiausių šių kūrėjų puoselėjamų vertybių, savo kūrybinėje veikloje jie neatitrūksta nuo savo individualaus braižo bei stiliaus (D.M.Šaulauskaitė, 2007).

3. KŪRYBINĖ DARBŲ KOLEKCIJA „PRAEITIS DABARTYJE“

3.1 ŠU bibliotekos aplinkos ir poreikių analizė kūrybiniam darbui.

Pradžioje, kilus idėjai magistro darbui suteikti didesnę išliekamąją vertę galbūt skirti jį visuomeniniams tikslams, pradėta ieškoti erdvės, įstaigos kur būtų galima tą idėją realizuoti. Iš kelių galimų variantų pasirinkta ŠU biblioteka. Po kelių apžvalginių vizitų susitartą dėl susitikimo kuriame dalyvavo bibliotekos direktorė Loreta Burbaitė, bei dar keletas jos darbuotojų. Aptarta ką būtų galima padaryti bibliotekos naudai nepažeidžiant bendrų bibliotekos interjero tvarkos reikalavimų, kurie po renovacijos yra nustatyti ir jų laikomasi. . Jau pirmo susitikimo metu nutarta, kad kūrybinis darbas turėtų būti funkcinis pritaikomas bibliotekos poreikiams.

Bibliotekoje visuomet buvo poreikis turėti savo metrašti, svečių knygą. O po bibliotekos renovacijos jame dar įkūrus aušrininko dr. Jono Šliūpo archyvą ši problema tapo dar aktualesnė. Žinant šią problemą nagrinėjant archyvą rasta dr. Jonui Šliūpui priklausiusi nedidelė užrašų knygelė kurioje jam savo įrašus paliko įvairūs žmonės. Taip pat apžvelgti ten esami nuotraukų albumai, kurie kažkada priklausė žmonėms kurių asmeninės bibliotekos pateko į šį archyvą.

Knygos menas - tai kūrybos procesas nuo principinės Nors nemažai menininkų susižavėję šiuolaikine konceptualia menine knygrišyste, tačiau tuo pačių daugelis jų kuria knygas skirtas ne tik parodinėms erdvėms. Kiekviena save gerbianti institucija turi specialiai jai įrištą knygą ar tai būtų metraštis ar svečių knyga. Metraščius- svečių knygas turi net mokyklos gimnazijos, tokios knygos kuriamos netgi svarbesniu švenčių proga, kaip „1000-mečio dainų šventė“.

83, 84 pav. metraščių pavyzdžiai. (<http://leidykla.eu>)

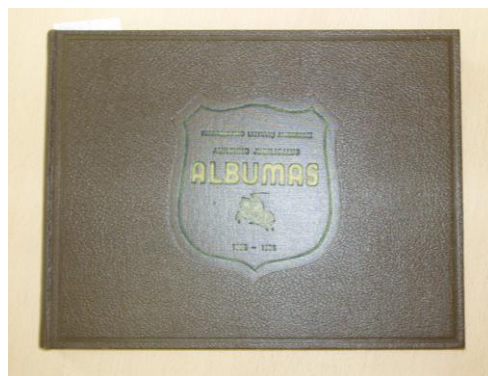
Lietuvos istorijos metraštis - Lietuvos istorijos instituto leidinys, leidžiamas 2 kartus per metus (iki 2000 m. - vieną kartą). Leidžiamas nuo 1971 metų.

Tuo laikotarpiu, kai spauda buvo išpopuliarėjusi tiek, kad taptu prieinama kiekvienam kaip informacijos šaltinis knygos, ypač įrištos rankomis nebuvo tokios reikšmingos. Dabar, kai pagrindiniai informacijos srautai perduodami šiuolaikinių technologijų pagalba. Profesionaliai ir meniškai įrišta knyga vis labiau asocijuojasi su tuo kas dvasiška, ką reikia saugoti kaip vertybę. Galbūt pačių knygų ir sumažėjo, bet jos vis tampriau integruojasi į mūsų gyvenimą. Tai ir buvo paskata, nukreipusi mane į ŠU bibliotekos retų spaudinių skyrių, o svarbiausius ten saugomus rašytinio kultūros paveldo objektus nutarta apvilkti šiuolaikiniu rūbeliu, taip ji pagerbiant.

Nuo idėjos iki grafinio apipavidalinimo ir tipografinio realizavimo. Kadangi knyga pirmiausia yra informacijos priemonė, todėl ji turi būti funkcionali - aiški, patogi, patraukli ir graži. Knygos, kaip meno kūrinio, vertę iš esmės lemia skoningas ir tikslingas tipografinis apipavidalinimas, t.y. formato, šrifto, teksto rinkinio, popieriaus, įrišimo parinkimas (Dailė 2002/2).

85 pav. Senasis Šu bibliotekos albumas 46x30x3 cm

86 pav. Dr. J. Šliūpui priklausęs albumas 31x23,5x2

Gilinantį į retų spaudinių skyriaus erdvę ir bibliotekos įvaizdžio reikalavimus odos plastikos dirbinių kolekcijai „Praeitis dabartyje“ skiriama konkreti vieta kur vėliau įgyvendinus darbą medžiagoje jis ir bus laikomas.

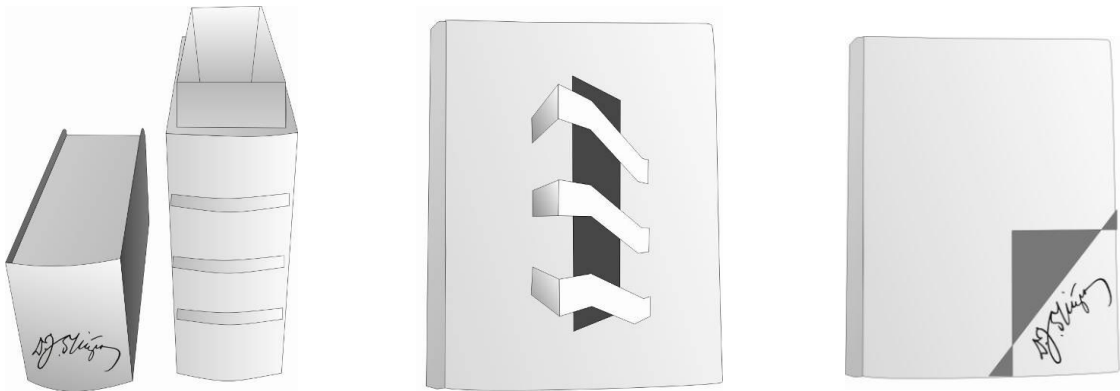
Spintoje, kur numatyta būsimų darbų vieta, yra trys atviros viršutinės lentynos. Jose turėtų būti laikoma retų spaudinių skyriaus svečių knyga ir albumas. Lentynos išmatavimai ilgis 33,5 cm, plotis 57 cm, aukštis 25 cm.

3.2 Kompozicinio sprendimo paieškos

Kadangi didelė retų spaudinių skyriaus dalis sudaryta iš asmeninės Dr. Jono Šliūpo bibliotekos tai įtakojo ir patį kūrybinio darbo meninį spėdimą. Odos plastikos dirbinių kolekcija dedikuota aušrininko archyvu. kolekcija tarsi jo asmeninės bibliotekos papildymas, tad pagal idėja jos apipavidalinimas turėjo būti artimas Šliūpui priklausiusių knygų įrišimams.

Didžioji dalis fondo spaudinių mokslinio, švietėjiško pobūdžio, jų įrišimų kompoziciniai sprendimai minimalūs, tradiciniai. Svarbiausias dėmesys knygos turiniui. Nors nemaža dalis spaudinių pažeisti aplinkos ir laiko jie laikomi vertingais dėl savo turinio, kas jose užfiksuota, kokie papildomi įrašai padaryti liudijantys tos knygos gyvavimo istoriją. Kūrybinio darbo „Praeitis dabartyje“ viename iš objektų (svečių knygoje) didelis dėmesys skirtas netik knygos išoriniam apipavidalinimui, bet ir jos vidinei daliai.

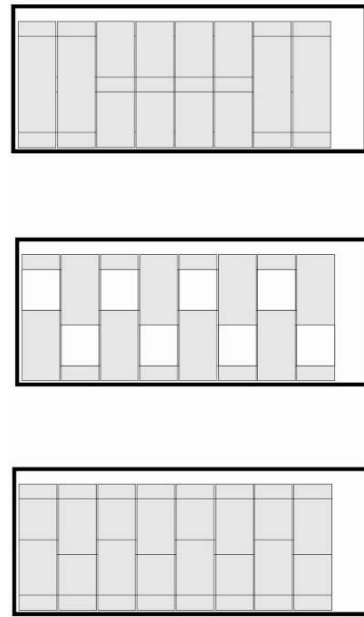
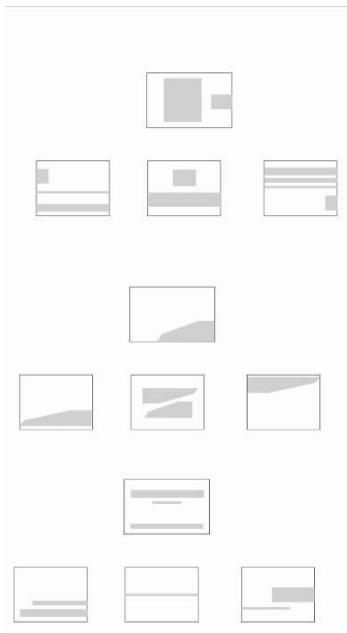
Nagrinėjant Šliūpo palikimą aptikta nedidelė užrašų - autografų knygutė. Ji pagal įrašus pradėta pildyti 1936 gegužės 24 dieną. Kilo idėja ją susisieti su naujai kuriama svečių knyga taip surišant praeitį ir dabartį į vieną, tarsi padaryti tąsą to kas buvo pradėta 1936 metais. Įrašai iš asmeninės Šliūpo knygutės nufotografuoti, apdirbti kompiuterinėmis programomis atskiriant jus nuo fono. Paryškintos tos vietos, kur rašant tais metais rašaliniu rašikliu pasidengė plonesnis rašalo sluoksnis, bet išlaikytos rankraščio proporcijos, nedeformuojant rašiusio žmogaus braižo.

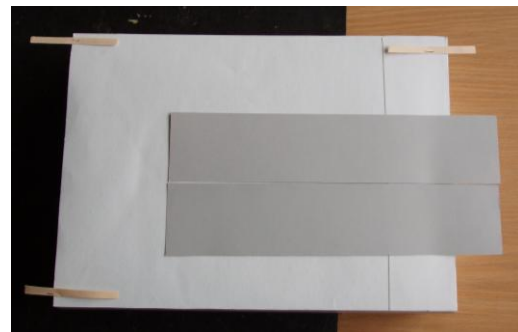
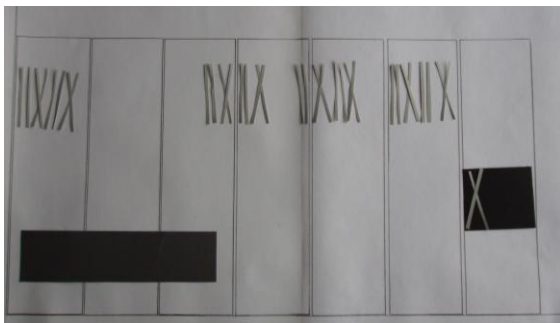
87, 88, 89 pav. grafiniai eskizai

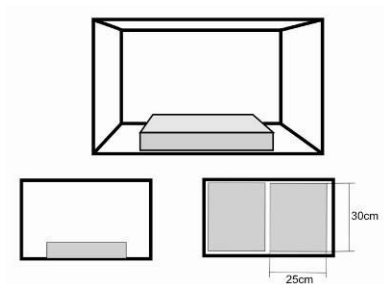
90, 91 pav. pynimų nugarėlėse bandiniai.

92, 93 pav. eskizai

94, 95 pav. eskizai

96, 97 pav. eskizai

Darbo prototipai čia artimi sukurtam darbui...

Darbe ieškant proporcijų dėmesys skiriamas ir skaičių reikšmėms, stengiamasi, kad dominuotų geriausias savybes turintys skaičiai kaip 3, 7, 9, 10.

Skaičiai laikomi kosminės tvarkos išraiška. Daugelis kultūrų skaičiams priskiria simbolinę reikšmę:

0 (nulis) – tai niekas ir nevertingumo simbolis. Vertę jis įgyja tik šalia kitų skaičių. Egzistencialistams nulis simbolizuoja mirtį, gyvybės transformaciją į nebūtį. Tačiau vaizduojamas kaip apskritimas jis taip pat simbolizuoja ir amžinybę.

1 - aiškaus pavidalo neįgijusios pradžių pradžios simbolis ir kartu visuotinumą, į kurį siekia sugrįžti visi daiktai ir būtybės, simbolis. Dvasine prasme vienetas reiškia būklę prieš nesuskaičiuojamų gyvybės formų atsiradimą. Tai esybės simbolis, dar laikomas dieviškumo, vienvaldiškumo įsikūnijimu. Tapatinamas su šviesa, tašku, centru. Būti pirmam – reiškia būti geriausiam.

2 - porinis, dualistinis skaičius, siejamas su aidu, atspindžiu, šešėliu, kontrpozicija, priešingybėmis. Yra manoma, kad pasaulį sudaro priešingų pradų poros: gyvenimas ir mirtis, vyriškumas ir moteriškumas, dangus ir pragaras. Vizualiai du išreiškiami dviem taškais, dviem linijomis arba jų kampu. Zodiake - Dvyniai, Žuvis.

3 - šis skaičių dauguma religijų laiko šventu. Tai gimimas, gyvenimas ir mirtis; protas, kūnas ir siela; praeitis, dabartis ir ateitis; vyras, moteris ir vaikas. Tai ir trys gėrybės – tikėjimas, meilė, viltis. Geometriškai vaizduojama trikampiui arba puslankiu, kuris reiškia gimimą, zenitą ir išnykimą.

4 - Laikomas pagrindiniu moteriškumą išreiškiančiu skaičiumi. Su Motina Žeme galima sieti keturių metų laikų aspektu. Be to, yra keturi elementai: žemė, ugnis, vanduo ir oras, - tai keturios pasaulio šalys. Šis skaičius vaizduojamas kvadratu, kubu, rombu ir kryžiumi.

5 - penkiakampis ir penkiakampė žvaigždė su ašine simetrija yra dažniausia gyvosios gamtos forma. Tai žmogaus simbolis. Linija, jungianti žmogaus figūros galvą su ištiestomis rankomis ir kojomis, sudaro pentagramą. Atitinka penkis pojūčius: klausą, regėjimą, uoslę, skonį, lytėjimą.

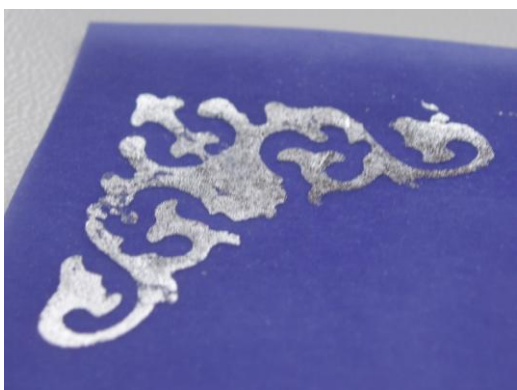
6 - grafiškai vaizduojamas kaip dviejų trikampių junginys (ugnies ir vandens), pvz., Dovydo žvaigždė. Šeši reiškia pusiausvyrą, meilę, sveikatą ir sėkmę.

7. Septyni – šventas skaičius, reiškiantis dievybės (trys) ir žemės (keturi) sąjungą. Tai harmonijos, tvarkos, periodo, ciklo skaičius. Septyni grafiškai vaizduojami trikampiui, uždėtu ant kvadrato, arba kvadrato įrėmintu trikampiui.

8 - atsinaujinimo ir begalybės simbolis. Forma primena gyvatę, todėl atspindi dviejų antagonistinių jėgų pusiausvyrą bei dvasinę galią, atitinkančią fizinę.

9 - reiškia amžinybę, tobulumą ir pilnatvę. Ritualinis skaičius, nes tapatinamas su kūno, intelekto ir dvasios sinteze.

10 - tai svarbus skaičius Biblijoje: dešimt Dievo įsakymų. Dar Antikos laikais buvo laikomas vienu tobulųjų skaičių, nes jį sudaro pirmųjų keturių skaičių suma (1,2,3,4).

98, 99 pav. įvairaus storio ir faktūrų popieriaus sidabravimo auksavimo bandiniai.

3.3 Kompozicinis kūrybinio darbo sprendimas

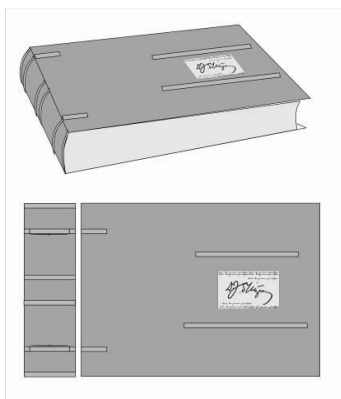
Darbo pradžioje skaityti K. Vairo – Račkausko žodžiai vėliau netikėtai įgavo prasmę kalbant apie patį kūrybinį darbą.

„Graži ir stambi J. Šliūpo figūra *Aušros* spindėjime žengia ori ir kukli, žengia mūsų kultūros istorijos lapais, palikdama giliai įmintas žymes“.

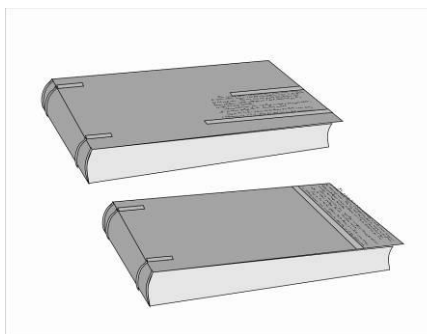
Ir kituose pasisakymuose Šliūpas vadinamas „ąžuolu“ arba „milžinu“, tad didelis svečių knygos formatas manau pasiteisina. Kalbant apie giliai paliktas įmintas žymes kalbama apie darbu svarbą, išpaudą istorijoje. Pagrindinė jo darbo priemonė buvo rašytinis žodis. Mano darbe jo rankraščiai moderniomis technologijomis paverčiamos reljefu. Viskas simboliškai sprendžiama per gylį.

Pasirinktos medžiagos iš kurių bus daromi darbai skirti Šiaulių universiteto bibliotekai oda ir vario spalvos metalas. Oda – organiška medžiaga šiuolaikiškam šaltam ir steriliam interjerui suteikia šilumos. Metalas sendintas varis apdorotas rankiniu būdu (apkaustų imitacija). Oda ir metalas, tai medžiagos kurios glaudžiai susijusios su knygos istorija. Odiniai pergamentai naudoti dar prieš Kristaus erą, viduramžiais knygų kietviršiai aptraukiami oda, labai dažnai būdavo apkaustyti metalinėmis detalėmis. Laike knyga keliauja iš praeities į dabartį ir neša informaciją ateinančioms kartoms.

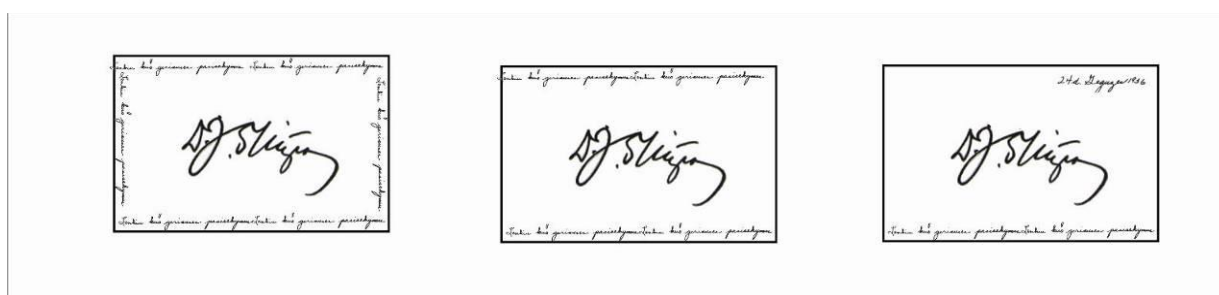
100 pav. k

101 pav.

102 pav.

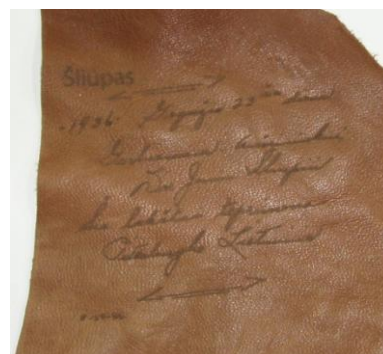

103 pav. dekoru detales svečių knygoje eskizai.

3.5 Kūrybiniame darbe naudotos medžiagos ir technologijos

104 pav. kūrybiniame darbe panaudotos medžiagos

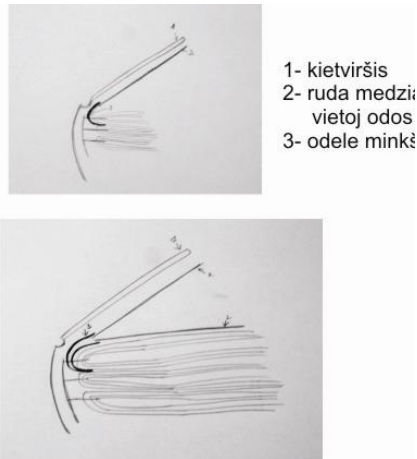

105 pav. bandomasis graviravimas lazeriu odoje.

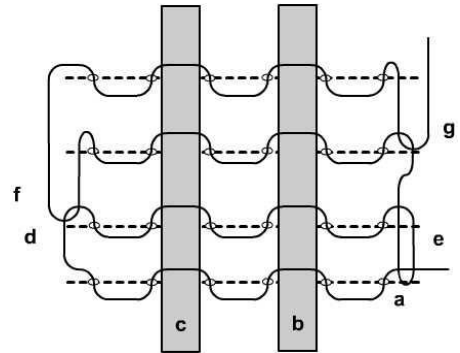
Magistrinio darbo kūrybinės dalies įgyvendinimui naudotos tokios medžiagos kaip: dviejų atspalvių popierius, rusvo atspalvio avies oda, kuri yra itin minkšta, natūralaus rauginimo oda, apvalios natūralaus atspalvio odinės virvelės, dirbtinė oda, šviesaus atspalvio tvirti siūlai, furnitūra (metalinės bronzinio atspalvio kojelės).

Kitos panaudotos medžiagos: įvairių storių kartonas, atlasinė medžiaga, atlasinė juostelė, PVA klijai, tapetiniai klijai, „Moment“ klijai, „Fierbings“ pienelis odos apdailos užbaigimui.

Kūrybinio darbo eigoje, panaudotos technikos: lazerinis graviravimas, reljefo kėlimas odoje, pynimas, tonavimas, poliravimas.

106 pav. Knygos bloko įtvirtinimo sprendimai

107 pav. knygos bloko siūvimo schema.

3.6 Darbo eigos vaizdinė medžiaga

108 pav. Maketų matmenų derinimas realioje aplinkoje

109 pav. Maketų matmenų derinimas realioje aplinkoje

110, 111 pav. Pagrindinės darbo dalie kompozicinio sprendimo paieškos

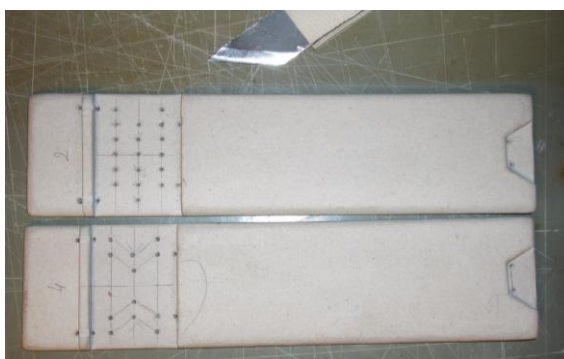

112 pav. Galutiniai maketų derinimai ant jau susiūtų blokų.

113 pav. Knygos ir albumu blokai visą laiką laikyti paspausti kol kietinami, taip apie savaitę laiko.

114 pav. Paruošiamos dėklų nugarėlės

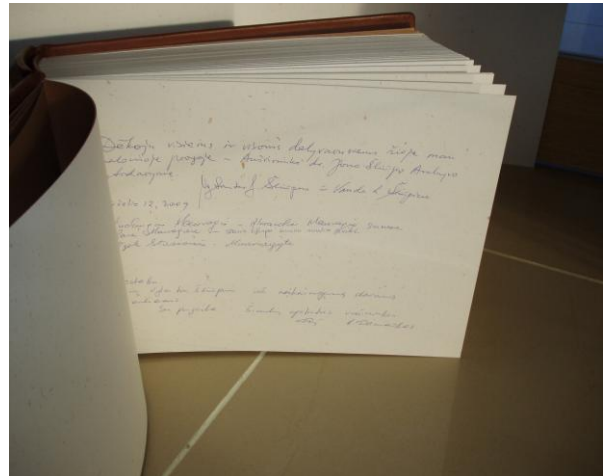
115 pav. Knygos kietviršis aptraukiamas oda.

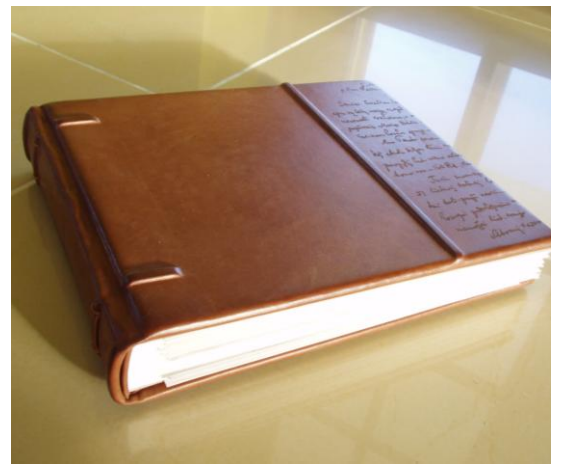
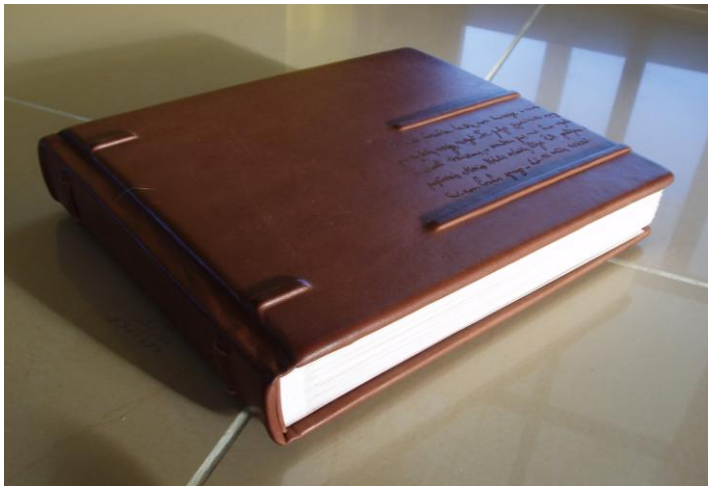
116, 117 pav. Albumų nugarėlės.

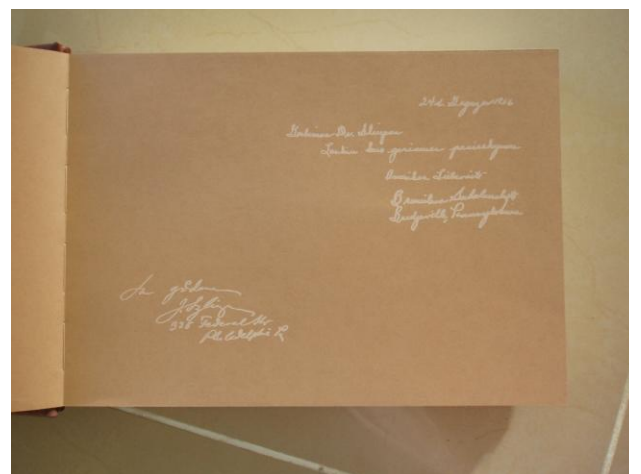
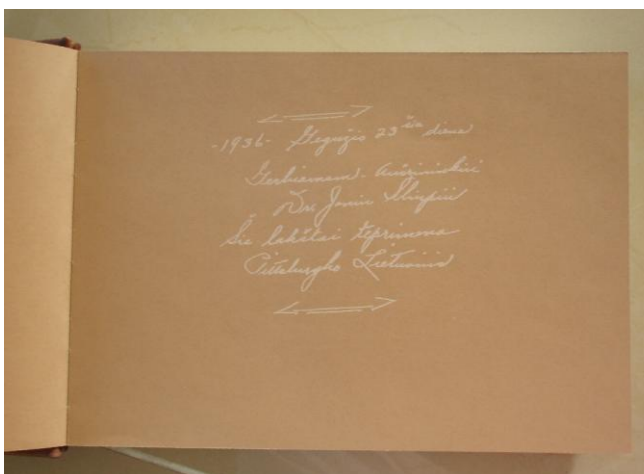
118 pav. Albumo apatinis kietviršis su kojelėmis

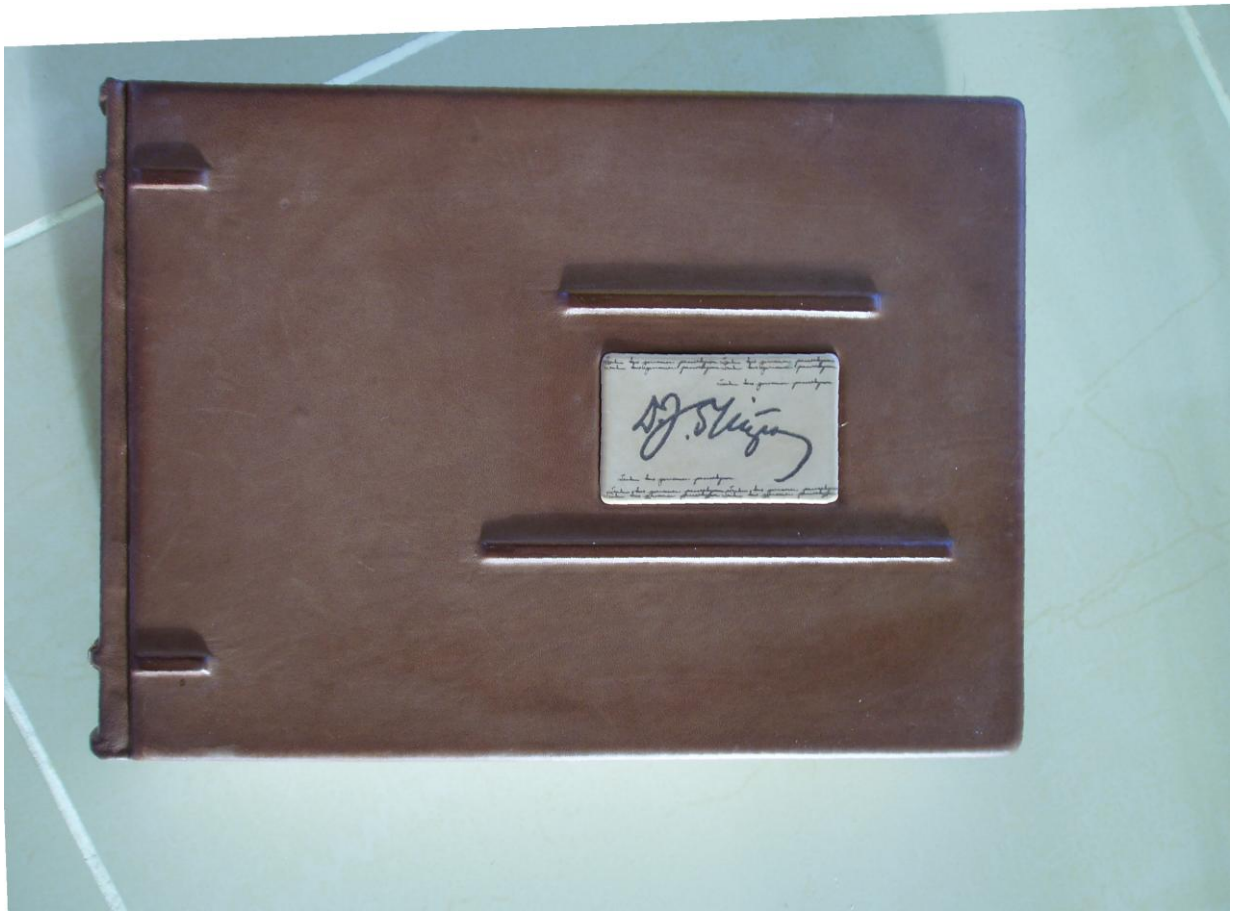
119 pav. Svečių knyga

120, 121 pav. Nuotraukų albumai su lazeriu gravuotu dr. Jono Šliūpo rankraščiu.

122, 123 pav. Lazeriu gravuoti knygos lapai, tekstai iš asmeninės Šliūpo knygelės. Šie įrašai pradėti kaupti 1936 m.

124 pav. Dr. Jono Šliūpo parašas išgraviruotas ant augalinio rauginimo odos.

125 pav. vienas iš knygos priešlapių.

126 pav. knygos nugarėlė išpinta odinėmis virvelėmis kaip ir dėklai knygomis.

127 pav. 7 dėklai knygomis

4. KŪRYBINIS DARBAS INTERJERE

128, 129 pav. Kūrybinis darbas retų spaudinių skyriuje.

130 pav. Archyvo darbuotoja apžiūri naują svečių knygą

131 pav. Į knygą įsiūti popieriaus lapai ant kurių pasirašinėjo svečiai per archyvo atidarymą.

IŠVADOS

Magistro darbo studijų metu išsikelta darbo idėja, sukurta odos plastikos dirbinių kolekciją skirtą visuomeniniams tikslams ir įgyvendinta medžiagoje. Išsiaiškinti Šiaulių universiteto bibliotekos pageidavimai, galimos dvi darbo kryptys: sukurti reprezentacinę odos plastikos kolekciją ŠU bibliotekai, sukurti odos plastikos dirbinių kolekciją retų spaudinių skyriui. Pasirinkta naujai įkurta ir mažai nagrinėta vieta retų spaudinių skyriuje. Visa odos plastikos dirbinių kolekcija dedikuota aušrininkui dr. Jonui Šliūpai. Darbo eigoje nagrinėjant bibliotekos, o ypač retų spaudinių skyriaus aplinką nuspręsta ir medžiagoje įgyvendinta tokia kolekcijos sudėtis: svečių knyga 36x26x8 cm, 2 fotografijų albumai 30x25x5,5 cm, 7 dėklai knygoms 27x20x7 cm.

Jau vasarą vykusiam oficialiam archyvo atidarymui paruošta laikina odinė papkutė su popieriaus lakštais, kurie vėliau buvo įsiūti į tikrąją svečių knygą. Tokiu būdu netik užfiksuotas svarbus įvykis bibliotekos gyvenime, bet galutiniame darbo rezultate knyga jau įgauna kitą prasmę. Knygos šiuolaikiškumas spęstas per beveik šimtmečio senumo rankraščių graviravimą odoje ir popieriuje. Sukurti du fotografijų albumai skirti senoms archyve saugomoms fotografijoms ir naujoms busimoms, susijusioms su bibliotekos ir dr. Jono Šliūpo archyvo gyvavimo akimirkomis. Dėklai kurti kietos konstrukcijos, kad juose laikomi reti spaudiniai būtų apsaugoti nuo papildomų deformacijų. Visi šie kolekcijos sudedamieji komponentai suvesti stilistiškai ir pritaikyti, kad juos būtų patogu naudoti. Svečių knygos išorės apipavidalinimas artimas retų spaudinių skyriaus spaudinių stilistikai. Labiau akcentuojamas knygos vidus, beveik šimtmečio senumo rankraščiai lazeriu graviruojami ant popieriaus ir siuvami į knygą, perkelti iš praeities į dabartį. Ši sukurta mažutė priešistorė įrodo rankraščio unikalumą, svarbą laiko tėkmėje.

Atsižvelgiant į taikomus reikalavimus retų spaudinių skyriaus aplinkai spalviniai ir kompoziciniai sprendimai minimalūs.

Dr. Jono Šliūpo fondas dar tik pradėtas tvarkyti, gausybe medžiagos, kuri dar neišnagrinėta. Sukurti du nuotraukų albumai leis bent dalį nuotraukų iš įvairių vokelių sistemingai ir saugiai eksponuoti lankytojams. Dėklai knygoms leis jas geriau apsaugoti, o svečių knygoje toliau fiksuojami tokie įvykiai, kaip jau įamžinti įrašai iš Dr. Jono Šliūpo archyvo atidarymo.

LITERATŪRA

1. Adomonis, J. (1994). *Nuo taško iki sintezės*. Vilnius.
2. Alšėnas, P. (1967). *Martynas Jankus Mažosios Lietuvos patriarchas: gyvenimas, darbai ir likimo lemties vingiai*. Torontas.
3. Andrijauskas, A. (1990). *Meno filosofija*. Vilnius.
4. Burneika, J. (2002). *Forma, kompozicija, dizainas*. Vilnius.
5. *Dailės žodynas*. (1999). Vilnius.
6. Dr. Jonas Šliūpas (1861–1944). *Lietuvos nacionalinis muziejus* [interaktyvus]. [žiūrėta 2009 m. rugsėjo 10 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.lnm.lt/index.php?option=com_content&task=view&id=62&Itemid=98>
7. Jakštas, J. (1996). *Dr. Jonas Šliūpas – jo raštai ir tautinė veikla*. Šiauliai.
8. Grinius, J. (2002). *Grožis ir menas*. Vilnius.
9. Kaunas, D. (2008). Išeivijos bibliofilijos paveldas: Justinas K. Karazija. *Knygotyra* [interaktyvus]. T. 50, p. 59-85 [žiūrėta 2009 m. gruodžio 15 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.leidykla.eu/fileadmin/Knygotyra/50/59-85.pdf>>
10. *Kauno apskrities viešoji biblioteka. Senųjų ir retų spaudinių skyrius* [interaktyvus]. [žiūrėta 2009 m. rugsėjo 10 d.]. Prieiga per internetą: <<http://knyga.kvb.lt>>
11. *Kultūra* [interaktyvus]. [žiūrėta 2009 m. spalio 3 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.culture.lt>>
12. *Kultūros paveldo departamentas* [interaktyvus]. [žiūrėta 2009 m. rugsėjo 19 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.kpd.lt/lt/category/20/88>>
13. *Lietuvos muziejai* [interaktyvus]. [žiūrėta 2009 m. gruodžio 15 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.muziejai.lt>>
14. *Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka. Retų knygų ir rankraščių skyrius* [interaktyvus]. [žiūrėta 2009 m. rugsėjo 19 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.lnb.lt/lnb/selectPage.do?docLocator=57&inlanguage=lt>>
15. *Lietuvos nacionalinė unesco komisija* [interaktyvus]. [žiūrėta 2009 m. gruodžio 15 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.unesco.lt/>>
16. *Lietuvos Respublikos kultūros ministerija* [interaktyvus]. [žiūrėta 2009 m. rugsėjo 23 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.muza.lt>>
17. *Lietuvos taikomoji dekoratyvinė dailė* [interaktyvus]. [žiūrėta 2009 m. spalio 3 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.tdaile.lt>>

18. Paplauskienė, V. Lituanistiniai muziejai JAV. *Lietuvos muziejų rinkiniai* [interaktyvus]. NR. 3. [žiūrėta 2009 m. gruodžio 15 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.museums.lt/Biblioteka/Paplauskiene.htm>>
19. Stanikūnas, R. ir kt. (2004). Du objektų spalvos suvokimo procesai. *Psichologija*, T.30, p. 7-16.
20. Stanikūnas, R. (2004). *Nervų sistemos tinklas*. Vilnius.
21. Šepetytė, L. (1978). *Žmogus – menas – aplinka*. Vilnius.
22. *Universalus meno žodynas. Nuo seniausiųjų laikų iki dabarties*. (1998). Kaunas.
23. Urbaitytė, R. *Tautinė ištikimybė kaip pareiga Juozo Girniaus raštuose* [interaktyvus]. [žiūrėta 2009 m. spalio 6 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.iseivijosinstitutas.lt/html/rita_urbaityte.htm>
24. Želvytė, D. (2008, gruodžio 12) Knygose – muziejininkų rašytinis palikimas. *Literatūra ir menas* [interaktyvus]. [žiūrėta 2009 m. gruodžio 15 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.culture.lt/lmenas/?leid_id=3216&kas=straipsnis&st_id=13904>
25. *Art in Lithuania and International Art* [interaktyvus]. [žiūrėta 2009 m. spalio 3 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.arts.lt>>
26. *Colophon Page: Modern Illustrated & Fine Press Books* [interaktyvus]. [žiūrėta 2009 m. rugsėjo 25 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.colophon.com>>
27. *Contemporaryleatherart.com* [interaktyvus]. [žiūrėta 2009 m. gruodžio 4 d.]. Prieiga per internetą:<<http://www.contemporaryleatherart.com>>
28. *Estonian Art, Professional Art, Eesti Kunst* [interaktyvus]. [žiūrėta 2009 m. gruodžio 4 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.art.ee>>
29. *Leatherart.com* [interaktyvus]. [žiūrėta 2009 m. gruodžio 4 d.]. Prieiga per internetą:<<http://www.leatherart.com>>
30. *Lederkunst.nl* [interaktyvus]. [žiūrėta 2009 m. gruodžio 4 d.]. Prieiga per internetą:<<http://www.lederkunst.nl>>
31. *Symbols.com: Online Encyclopedia of Western Signs and Ideograms* [interaktyvus]. [žiūrėta 2009 m. spalio 18 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.symbols.com/>>

PRIEDAI

Pristatomieji projektai:

Odos plastikos dirbinių kolekcija "Praeitis dabartyje"

Skirta Dr. Jono Šliūpo archyvuui

Dr. Jonas Šliūpas

← Deklrai knygoms →

← Svečių knyga →

Kl.	Titras	Matavimai Ilgis (cm) x Plotis (cm)	Medžiaga	Aprašas	Apdaila	Spalva
1	Receptų knyga (deklrai)	26 x 21 x 1,2	Kalėdų	Medžiaga: odos plastikas	Kalėdų	Kalėdų
2	Vidurknygių deklrai	16,5 x 12,5 x 1,2	Kalėdų	Medžiaga: odos plastikas	Kalėdų	Kalėdų
3	Medžiagų knyga	14,5 x 12,5 x 1,2	Kalėdų	Medžiaga: odos plastikas	Kalėdų	Kalėdų
4	Švečių knyga	27 x 17 x 1,2	Kalėdų	Medžiaga: odos plastikas	Kalėdų	Kalėdų
5	Švečių knyga (deklrai)	16,5 x 12,5 x 1,2	Kalėdų	Medžiaga: odos plastikas	Kalėdų	Kalėdų
6	Švečių knyga (deklrai)	16,5 x 12,5 x 1,2	Kalėdų	Medžiaga: odos plastikas	Kalėdų	Kalėdų
7	Švečių knyga (deklrai)	16,5 x 12,5 x 1,2	Kalėdų	Medžiaga: odos plastikas	Kalėdų	Kalėdų
8	Švečių knyga (deklrai)	16,5 x 12,5 x 1,2	Kalėdų	Medžiaga: odos plastikas	Kalėdų	Kalėdų
9	Švečių knyga (deklrai)	16,5 x 12,5 x 1,2	Kalėdų	Medžiaga: odos plastikas	Kalėdų	Kalėdų

Kl.	Titras	Matavimai Ilgis (cm) x Plotis (cm)	Medžiaga	Aprašas	Apdaila	Spalva
1	Švečių knyga	27 x 17 x 1,2	Kalėdų	Medžiaga: odos plastikas	Kalėdų	Kalėdų
2	Švečių knyga (deklrai)	16,5 x 12,5 x 1,2	Kalėdų	Medžiaga: odos plastikas	Kalėdų	Kalėdų
3	Švečių knyga (deklrai)	16,5 x 12,5 x 1,2	Kalėdų	Medžiaga: odos plastikas	Kalėdų	Kalėdų
4	Švečių knyga (deklrai)	16,5 x 12,5 x 1,2	Kalėdų	Medžiaga: odos plastikas	Kalėdų	Kalėdų
5	Švečių knyga (deklrai)	16,5 x 12,5 x 1,2	Kalėdų	Medžiaga: odos plastikas	Kalėdų	Kalėdų
6	Švečių knyga (deklrai)	16,5 x 12,5 x 1,2	Kalėdų	Medžiaga: odos plastikas	Kalėdų	Kalėdų
7	Švečių knyga (deklrai)	16,5 x 12,5 x 1,2	Kalėdų	Medžiaga: odos plastikas	Kalėdų	Kalėdų
8	Švečių knyga (deklrai)	16,5 x 12,5 x 1,2	Kalėdų	Medžiaga: odos plastikas	Kalėdų	Kalėdų
9	Švečių knyga (deklrai)	16,5 x 12,5 x 1,2	Kalėdų	Medžiaga: odos plastikas	Kalėdų	Kalėdų

Deklrai knygoms matavimai: ilgis - 16,5 cm, plotis - 12,5 cm, storis - 1,2 cm. Švečių knyga matavimai: ilgis - 27 cm, plotis - 17 cm, storis - 1,2 cm. Kalėdų knygos matavimai: ilgis - 16,5 cm, plotis - 12,5 cm, storis - 1,2 cm.

Odos plastikos dirbinių kolekcija "Praeitis dabartyje"

Skirta Dr. Jono Šliūpo archyvuui

Dr. Jonas Šliūpas

← Albumas →

← Albumas →

Kl.	Titras	Matavimai Ilgis (cm) x Plotis (cm)	Medžiaga	Aprašas	Apdaila	Spalva
1	Albumas	27 x 17 x 1,2	Kalėdų	Medžiaga: odos plastikas	Kalėdų	Kalėdų
2	Albumas (deklrai)	16,5 x 12,5 x 1,2	Kalėdų	Medžiaga: odos plastikas	Kalėdų	Kalėdų
3	Albumas (deklrai)	16,5 x 12,5 x 1,2	Kalėdų	Medžiaga: odos plastikas	Kalėdų	Kalėdų
4	Albumas (deklrai)	16,5 x 12,5 x 1,2	Kalėdų	Medžiaga: odos plastikas	Kalėdų	Kalėdų
5	Albumas (deklrai)	16,5 x 12,5 x 1,2	Kalėdų	Medžiaga: odos plastikas	Kalėdų	Kalėdų
6	Albumas (deklrai)	16,5 x 12,5 x 1,2	Kalėdų	Medžiaga: odos plastikas	Kalėdų	Kalėdų
7	Albumas (deklrai)	16,5 x 12,5 x 1,2	Kalėdų	Medžiaga: odos plastikas	Kalėdų	Kalėdų
8	Albumas (deklrai)	16,5 x 12,5 x 1,2	Kalėdų	Medžiaga: odos plastikas	Kalėdų	Kalėdų
9	Albumas (deklrai)	16,5 x 12,5 x 1,2	Kalėdų	Medžiaga: odos plastikas	Kalėdų	Kalėdų

Kl.	Titras	Matavimai Ilgis (cm) x Plotis (cm)	Medžiaga	Aprašas	Apdaila	Spalva
1	Albumas	27 x 17 x 1,2	Kalėdų	Medžiaga: odos plastikas	Kalėdų	Kalėdų
2	Albumas (deklrai)	16,5 x 12,5 x 1,2	Kalėdų	Medžiaga: odos plastikas	Kalėdų	Kalėdų
3	Albumas (deklrai)	16,5 x 12,5 x 1,2	Kalėdų	Medžiaga: odos plastikas	Kalėdų	Kalėdų
4	Albumas (deklrai)	16,5 x 12,5 x 1,2	Kalėdų	Medžiaga: odos plastikas	Kalėdų	Kalėdų
5	Albumas (deklrai)	16,5 x 12,5 x 1,2	Kalėdų	Medžiaga: odos plastikas	Kalėdų	Kalėdų
6	Albumas (deklrai)	16,5 x 12,5 x 1,2	Kalėdų	Medžiaga: odos plastikas	Kalėdų	Kalėdų
7	Albumas (deklrai)	16,5 x 12,5 x 1,2	Kalėdų	Medžiaga: odos plastikas	Kalėdų	Kalėdų
8	Albumas (deklrai)	16,5 x 12,5 x 1,2	Kalėdų	Medžiaga: odos plastikas	Kalėdų	Kalėdų
9	Albumas (deklrai)	16,5 x 12,5 x 1,2	Kalėdų	Medžiaga: odos plastikas	Kalėdų	Kalėdų

Albumas matavimai: ilgis - 27 cm, plotis - 17 cm, storis - 1,2 cm. Deklrai albumas matavimai: ilgis - 16,5 cm, plotis - 12,5 cm, storis - 1,2 cm.

